

Zbirka razglednica Marije i Krunoslava Leka – arhivistička obrada i digitalizacija

Tanja Ladišić – Vedran Šerbu

Državni arhiv u Dubrovniku
Svetog Dominika 1
HR – 20 000 Dubrovnik
tanja.ladistic@dad.hr
vedran.serbu@dad.hr

Stručni rad

Primljeno: 2. 10. 2023.
Prihvaćeno: 8. 11. 2023.
7.04Leko(089.7)
676.813(497.584-37Dubrovnik)“18/19“
930.253(497.584Dubrovnik)
930.25:004
DOI: 10.58565/vda.4.1.5

Sažetak

Zbirka je nastala radom kolekcionara i supružnika Marije i Krunoslava Leka. Razglednice iz Zbirke upotpunjuju sliku izdavaštva Dubrovnika krajem 19. i početkom 20. stoljeća. Odlučivši se za Državni arhiv u Dubrovniku, kao ustanovu kojoj će pokloniti svoju zbirku, ostvarili su cilj da razglednice budu poklon građanima Dubrovnika. Po zaprimanju zbirke, pristupilo se arhivističkoj obradi i digitalizaciji te pripremi za objavu na mrežnoj stranici Državnog arhiva u Dubrovniku. Ovaj rad napisan je s namjerom da se prikaže postupak sređivanja razglednica kao arhivskoga gradiva te tijekom same digitalizacije.

Ključne riječi: Dubrovnik, razglednica, izdavač, fotograf, digitalizacija, Zbirka Leko

Uvod

Prve razglednice u Hrvatskoj nastale su tijekom razdoblja od 1871. do 1888. godine.¹ U početku su smatrane običnom potrošnom robom, predmetom koji prenosi otvorenu poruku u poštanskom prometu te nisu sačuvane u velikom broju. Slaboj sačuvanosti pridonosi to i što se interes za razglednicu kao kolekcionarski predmet pojavljuje tek krajem 19. stoljeća. Razglednica ne nosi u sebi samo poruku koju jedna osoba šalje drugoj, nego i slikovni prikaz kojim su ljudi krajem 19. i početkom 20. stoljeća upoznivali svijet. Zbirka razglednica Marije i Krunoslava Leka donosi prikaz Dubrovnika i okolice od početaka izdavanja razglednica do 1918. Sadržava 1795 razglednica odloženih u sedam albuma. Zbirka je opisana i analizirana po više kriterija od samih kolekcionara te se ovim tekstom donosi prikaz Zbirke i način na koji je nastajala, kako su je analizirali kolekcionari te prikaz Zbirke nakon arhivističke obrade i postupka digitalizacije. Zbirka je već javno objavljivana, iako djelomično,

1 Ivan Bogavčić, Iva Salopek Bogavčić, „Prve razglednice na prostoru Hrvatske”, *Peristil* 63 (2020), 122.

nikad u cjelini, kao što će biti objavljena i javno dostupna na stranicama Državnog arhiva u Dubrovniku. Razglednice su dosad prezentirane na izložbama Dubrovačkih muzeja: *Dubrovnik sa starih razglednica*², *Cesare Damiani – mjera za portretnu fotografiju*³, *Od Jaroslawa do Jasenovca: Josip Berner i Dubrovnik*⁴. Korištene su i u sljedećim izdanjima: *Poštanski žigovi dubrovačkog područja 1763. – 1918.*⁵, *Konavle na razglednicama 1898. – 1944.*⁶, *Župa na starim razglednicama 1898. – 1944.*⁷, *Dubrovački tramvaj 1910. – 1970.*⁸, *Za cara i domovinu. Konavle u prvom svjetskom ratu*⁹, *Zaboravljena Dalmacija na starim razglednicama*¹⁰, *Umijeće sakupljanja razglednica*¹¹. Nakon dolaska u Državni arhiv u Dubrovniku razglednice iz Zbirke korištene su u radovima: *Kupanje i kupališta u Dubrovniku do početka Drugoga svjetskog rata*¹², *Gradnja domobranske vojarne u kontekstu nacionalnih i modernizacijskih procesa u Dubrovniku potkraj 19. stoljeća*¹³ te na izložbi Dubrovačkih muzeja *Gunđuliću u spomen*¹⁴.

2 Joško Belamarić i dr., *Dubrovnik sa starih razglednica* (Pula: ISC d.o.o., 1996.).

3 Vesna Delić Gozze, *Cesare Damiani: mjera za portretnu fotografiju*, katalog izložbe (Dubrovnik: Dubrovački muzeji, 2003.).

4 Vesna Delić Gozze, *Od Jaroslawa do Jasenovca: Josip Berner i Dubrovnik*, katalog izložbe (Dubrovnik: Dubrovački muzeji, 2005.).

5 Niko Kapetanić, *Poštanski žigovi dubrovačkog područja 1763. – 1918.* (Dubrovnik: Društvo prijatelja dubrovačke starine, Matica hrvatska, 2006.).

6 Niko Kapetanić, *Konavle na starim razglednicama 1898. – 1944.* (Cavtat: Općina Konavle, 2007.).

7 Niko Kapetanić, *Župa na starim razglednicama 1898. – 1944.* (Srebreno: Općina Župa dubrovačka, 2008.).

8 Niko Kapetanić, Božo Lasić, *Dubrovački tramvaj 1910. – 1970.* (Dubrovnik: Društvo prijatelja dubrovačke starine, 2008.).

9 Niko Kapetanić, *Za cara i domovinu. Konavle u prvom svjetskom ratu* (Gruda: Matica Hrvatska, 2014.).

10 Igor Goleš i dr., *Zaboravljena Dalmacija na starim razglednicama* (Split – Zagreb: Artes Classicae d.o.o., 2014.).

11 Krunoslav Leko, *Umijeće sakupljanja razglednica* (Rijeka: Ex Libris, 2015.).

12 Sanja Curić, Nikša Selmani, „Kupanje i kupališta u Dubrovniku do početka Drugoga svjetskog rata”, *Vjesnik dalmatinskih arhiva* 2 (2021), 463-495.

13 Sanja Curić, Nikša Selmani, „Gradnja Domobranske vojarne u kontekstu nacionalnih i modernizacijskih procesa u Dubrovniku potkraj 19. stoljeća”, *Vjesnik dalmatinskih arhiva* 3 (2022), 482-511.

14 Autor izložbe Tonko Marunčić, katalog izložbe u trenutku pisanja rada nije izdan.

Početak izdavaštva razglednica Dubrovnika

Razglednica se može definirati kao ilustrirana dopisnica¹⁵ ili dopisnica sa slikom namijenjena poštanskomu prometu.¹⁶ Smatra se da je prva razglednica nastala 16. srpnja 1870. te da su njezini izumitelji Nijemac August Schwartz, dvorski knjižar i Francuz Leon Besnardeau, knjižar i prodavač pisaćeg pribora.¹⁷ Pojava razglednice povezuje se s potrebom ljudi da pošalju jednostavnu poruku sa svojih putovanja, ali i da se pohvale prizorima mjesta gdje su boravili. Razvojem turizma krajem 19. stoljeća izrađuju se razglednice s motivima gradova radi turističko-ekonomske promidžbe,¹⁸ dok im se obrtnici, pansioni i hoteli koriste radi reklamne djelatnosti kojom se bave.¹⁹ Proizvodnja i distribucija razglednica obuhvaća više sudionika, to su: autor, nakladnik, izdavač, tiskar i prodavač.²⁰ S obzirom na to da je Dubrovnik mala sredina, u lancu proizvodnje razglednica nailazimo na razne kombinacije. Najčešće su nakladnici bili i prodavači, a katkad su fotografi bili izdavači.²¹

15 „Dopisnica je komunikacijsko sredstvo u obliku tiskanice na polutvrdoj papirnatij podlozi, standardizirane veličine, namijenjeno prijenosu otvorene i kratke poruke, bez omotnice putem javnog poštanskog prometa i unaprijed otisnutom markom.” (Leko, *Umijeće sakupljanja*, 13-14).

16 Leko, *Umijeće sakupljanja*, 15.

17 Leko, *Umijeće sakupljanja*, 23.

18 Bogavčić, „Prve razglednice”, 134.

19 *Isto*, 133.

20 Detaljan opis rada svakog sudionika lanca pogledati u: Ivan Bogavčić, „Dalmatinske razglednice od njihova nastanka do kraja zlatnog doba”, *Zaboravljena Dalmacija na starim razglednicama*, ur. Igor Goleš (Split – Zagreb: Artes Classicae d.o.o., 2014.), 58-59.

21 Ljerka Dunatov, „Stare razglednice u Dubrovniku”, *Stare fotografije i razglednice iz fundusa Pomorskog muzeja u Dubrovniku*, ur. Pavica Vilač (Dubrovnik: Dubrovački muzeji, 2018.), 17.

Slika 1. Gruž – odlazak na prvu vožnju tramvajem sa svečanim uzvanicima dana 22. 12. 1910.
Ivan Kulišić, fotograf, izdavač i prodavač²² (HR-DADU-992.23.5)

Zlatnim dobom razglednica naziva se razdoblje od 1898. do 1915.²³ U Dubrovniku krajem 19. stoljeća borave i rade brojni fotografi poput Silvina Mascariha, Antuna Miletića, Ivana Kulišića, Cesare Damiania i Aloisa Beera, čijim se fotografijama, često nastalima i godinama prije, koristi u prizorima na razglednicama.²⁴ Prva poznata razglednica Dubrovnika smatra se razglednica izdavača Carla Pretnera s polaznim žigom iz Dubrovnika 13. 9. 1895. i dolaznim žigom u Češku od 17. 9. 1895. godine.²⁵ Za povijest dubrovačkih razglednica nezaobilazna su imena dubrovačkih knjižara, papirničara i nakladnika: Bernharda Weis-

- 22 Prodajem baraku gdje prodajem dopisnice i fotografije, *Crvena Hrvatska*, god. XXI, br. 46, 6. listopada 1911., 6.
- 23 Detaljnu podjelu po razdobljima pogledati u: Bogavčić: „Dalmatinske razglednice”, 25-32.
- 24 Krunoslav Leko, „Tipovi razglednica oko 1900. godine”, *Dubrovnik sa starih razglednica*, ur. Joško Belamarić (Pula: ISC d.o.o, 1996.), 278.
- 25 Krunoslav Leko, „Razglednice kao antikviteti biblioteka, arhivskih službi, zavičajnih muzeja i privatnih kolekcionara”, *Konavle na starim razglednicama 1898. – 1944.*, ur. Ljubo Merčep (Cavtat: Općina Konavle, 2007.), 10.

sa, nasljednika Bernharda Weissa, braće Nikoletić, Jova Tošovića, Ivana Kulišića, Nika Bogišića, Luke Angelia, Carla Pretnera, Veronice Damiani, braće Ferranti, vlasnika hotela Roberta Odaka, kao i mnogih lokalnih izdavača i nakladnika koji djeluju na razini manjeg mjesta ili otoka.²⁶ U svojem radu dubrovački su nakladnici često surađivali s velikim nacionalnim i međunarodnim izdavačkim kućama.²⁷ Razglednice Dubrovnika iz razdoblja zlatnog doba upućuju na visoke domete tiskarstva, načina opreme i grafičkog dizajna, te ne zaostaju za drugim europskim gradovima.²⁸ Za takvu kvalitetu zaslužan je niz međunarodnih, nacionalnih i regionalnih izdavača i nakladnika, kao što su: A. H. John iz Frankfurta, Karl Schwidernoch iz Beča, Mehner & Maas iz Leipziga, Popper & Lederer iz Praga, Stengel & Co. iz Dresdena, Philipp & Kramer iz Beča, Divald Karoly iz Budimpešte, SMD Modiano iz Trsta, Raphael Tuck iz Londona, kao i brojni drugi čiji se primjerci razglednica nalaze u ovoj Zbirci.²⁹

O nastanku Zbirke³⁰

Marija³¹ i Krunoslav³² Leko svoju zbirku započeli su stvarati tijekom Domovinskog rata. Razaranje Dubrovnika i briga za očuvanje njegove baštine bio je poticaj da za-

26 Leko, „Tipovi razglednica”, 278.

27 Braća Nikoletić s izdavačkom kućom Kretschmar & Schatz iz Meisseina, Alois Beer iz Klagenfurta i C. Shwager iz Dresdena. Bernhard Weiss sa Stengel and Co. iz Dresdena te nasljednici Bernharda Weissa s Purger & Co. iz Münchena. Pretner i Tošović s Alois Beerom iz Klagenfurta i Stengel & Co. iz Dresdena (Krunoslav Leko, „Nakladnici dubrovačkih razglednica u Austro-Ugarskoj monarhiji (od 189? godine do 28. listopada 1918. godine)”, *Hrvatski kolekcionar* 2 (1997), br. 10, 12).

28 Leko, „Tipovi razglednica”, 278.

29 *Isto*.

30 Tekst o nastanku Zbirke temelji se na „Vrlo skraćenoj priči o naukovanju i stvaranju zbirke”, koju su sastavili kolekcionari (Državni arhiv u Dubrovniku (Hrvatska). HR-DADU-992, Zbirka razglednica Marije i Krunoslava Leka (1895. – 1918.) (dalje: HR-DADU-992), 29. Autorov opis Zbirke, (album 1)).

31 „Rođena 17. 11. 1947. u Dubrovniku gdje je i maturirala 1966. Diplomirala 1970. Filozofiju i Komparativnu književnost na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Radila kao profesor u srednjoj školi, lektor i korektor, potom kao voditelj razvojnih poslova u Odjelu za kulturu grada Zagreba, rukovodilac stručne službe i v. d. tajnika Udružene zajednice kulture grada Zagreba. Do umirovljenja je radila kao stručni savjetnik u Gradskom uredu za obrazovanje, kulturu i šport grada Zagreba.” (HR-DADU-992.29, Autorov opis Zbirke, (album 1)).

32 „10. 7. 1945. – 31. 1. 2022., Zagreb. Maturirao 1964. u Zagrebu, gdje je i diplomirao 1970. Filozofiju i Sociologiju na Filozofskom fakultetu. 1972. – 1975. asistent na Ekonomskom institutu u Zagrebu. 1975. – 2003. istraživač u Zavodu za kulturu Hrvatske, koji od 1991. djeluje pri Ministarstvu kulture. 2004. prelazi u Državni zavod za zaštitu prirode, gdje je i umirovljen 2011. Veteran Domovinskog rata od 1991.” (HR-DADU-992.29, Autorov opis Zbirke, (album 1)).

jedno krenu u avanturu sakupljanja razglednica s motivima Dubrovnika. Odredili su se za vremensko razdoblje vladavine Austro-Ugarske Monarhije na teritoriju bivše Dubrovačke Republike. Počeli su ciljano putovati, obilaziti gradove i sajmove. O samoj atmosferi s njihovih putovanja najbolje govori tekst Krunoslava Leka:

Mi sakupljači i trgovci putovali smo zajedno dobrim autima, uglavnom odmah poslije ponoći, brza vožnja, dolazili smo na sajmove pred otvaranje, ulazili sa trgovcima prije otvaranja sajma noseći im kutije sa robom i odmah bi počeli kupovati, stekavši tako prednost pred širom publikom kupaca. Vlasniku auta plaćali smo benzin i ručak. Ponekad se noćilo u motelima po autocestama, ostajalo nekoliko dana. Sajmovi razglednica bili su rudnici zlatnoga praha. Drugo nas u tim gradovima nije zanimalo. Fanovi. Tokom bučne i vesele večeri kupljeno se blago uspoređivalo, preprodavalo, upoznava se građa, raspravljalo o smislu kartofilije.

Tijekom godina učili su, upoznawali razglednice i formirali zbirku. Strast prikupljanja razglednica donijela je poznanstva i druženja u kojima su otkrivali domaće i europsko tržište, mjesta sajмова i antikvarijata. Obilazak inozemnih tržišta nadogradio je njihovo početničko znanje. Najvažnije je bilo pronaći razglednicu sa što starijim datumom poštanske upotrebe. Početkom 21. stoljeća, slijedom internetske globalizacije tržišta, ukidaju se europski godišnji kartofilski sajmovi i prodaja na internetu preuzima prvenstvo. U posljednjoj fazi oblikovanja zbirke za kolekcionare je najvažnije bilo poznavanje sadržaja tuđih zbirka. Međusobna razmjena kolekcionara otvarala je put do najrjeđih razglednica koje su zbirci dale još veću vrijednost.

Marija i Krunoslav uspjeli su do 2014.³³ prikupiti 1863 razglednice, od kojih su naknadnom revizijom 2019.³⁴ iz zbirke izdvojili dio razglednica smatrajući ih običnom građom. Njihov je početni cilj ostvaren, zbirka je bila spremna za poklon građanima Dubrovnika.

Sadržaj Zbirke

Zbirka ukupno broji 1795 razglednica, smještenih u 7 albuma. Stranice albuma izrađene su od beskiselinske plastike. Poledina je stranica neprozirna te u prosjeku na svaku stane 6 razglednica. Svaka razglednica dodatno je uložena u prozirnu beskiselinsku omotnicu, čime ih se zaštitilo od oštećenja prilikom rukovanja. Samoj Zbirci kolekcionari su dodali opis, analizu razglednica, datoteku o izdavačima i autorima koji se pojavljuju na razglednicama, popis najrjeđih razglednica i cijene po kojima

33 Kolekcionari su u prilogu „Glavni pokazatelji Zbirke” naveli datum 1. 1. 2014. kao dan kada su zaključili zbirku (HR-DADU-992.29, Autorov opis Zbirke (album 1)).

34 Kolekcionari su u prilogu „Glavni pokazatelji Zbirke” naveli 2019. godinu kada su radili reviziju (HR-DADU-992.29, Autorov opis Zbirke (album 1)).

su kupljene te popis rijetkih razglednica do 1914. u zbirkama drugih kolekcionara i ustanova.³⁵ Uz većinu razglednica nalaze se zanimljivi komentari kolekcionara o samom tijeku nabave razglednice, odnosu s drugim kolekcionarima, cjenikanju te konačnoj cijeni koju bi razglednica postigla. Kolekcionari su Zbirku strukturirali na način prikazan u Tablici 1.

Tablica 1. Struktura Zbirke kolekcionara

<i>Pro domo sua</i>³⁶ – prve dubrovačke razglednice, prvi izdavači, prvi motivi i tehnike te prve izložbene razglednice	1. album
1. Zemljopisne razglednice: Dalmacija i Dubrovnik u sastavu austrijskog dijela Monarhije	
2. Hrvatske rodoljubne razglednice s motivima Dubrovnika	
3. Prve dubrovačke razglednice: <i>Vorläuferi</i> ³⁷ 1895. i 1896.	
4. Razglednice kamenotisci (litografije ³⁸) 1897. – 1904.	
5. Razglednice svjetlotisci ³⁹ , prva serija 1897. – 1904.	
6. Reklamne razglednice	
7. Vlastoručno oslikana razglednica, slikar Anton Perko (putovala 14. 1. 1898.)	
8. Poštar – <i>Leporello</i> ⁴⁰ razglednice	
9. Metalne ⁴¹ razglednice	

35 HR-DADU-992.29, Autorov opis Zbirke (album 1).

36 Razglednice od osobita interesa za kartofiliju, uključuju prve poznate primjerke razglednica nekog kraja, najranije tehnike proizvodnje i motive, predstavljaju vrhunac kartofilskog znanja, istraživanja i umijeća skupljanja razglednica (Leko, *Umijeće skupljanja*, 81).

37 Naziv za prve, najčešće jednoboje tiskane razglednice nastale od 1870. do 1894. (Leko, *Umijeće skupljanja*, 27.).

38 „Najstarija tehnika plošnoga tiska, kojoj kao tiskovna forma služi kamena ploča sitnoporozne strukture, npr. ploča od vapnenačkoga kamena (litografski kamen); naziva se i kamenotiskom.”, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža*, (2021.), pristupljeno 6. 11. 2023. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=36825>>.

39 „Tehnika plošnoga tiska uz pomoć tiskovne forme koju čini brušena staklena ploča oslojena želatinom, koja pod utjecajem svjetlosti gubi sposobnost bubrenja (kromatna želatina). Kopiranjem višetonskoga negativa na ploču, želatina na svjetlijim mjestima očvršne, pa na tim mjestima nakon obradbe u vodi manje nabubri, tj. nastanu udubine koje tijekom tiska privlače više boje (tiskovni elementi). Na tim je mjestima otisnuti ton tamniji, razmjerno količini svjetlosti koju je negativ propustio, pa se svjetlotiskom dobiva prava, a ne rasterska reprodukcija tonova”, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža*, (2021.), pristupljeno 20. 10. 2023. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=59122>.

40 Razglednice u čijem je sastavu vrećica, torba iz koje se izvlači i rasteže traka s nizom minijaturnih sličica. Traka obično sadržava mnoštvo sličica nekog naselja, čije je ime ispisano na razglednici (Leko, *Umijeće skupljanja*, 72.).

41 Razglednice napravljene od tankih listića raznih vrsta metala na kojima je plošno otisnuta ilustracija (Leko, *Umijeće skupljanja*, 74.).

10. <i>Oesterreichische Adria-Ausstellung, Wien 1913.</i> , prve izložbene razglednice, potpuri ⁴² razglednice	
11. Razglednice fotografa Tomasa Burata i Silvina Mascaricha	
Prostorna podjela po propisu austrijske uprave:	
Kotar Dubrovnik:	2. album
Općina Konavle – Cavtat	
Općina Dubrovnik	
Župa dubrovačka	
Grad Dubrovnik bez Lokruma:	2. – 5. album
Višnjica (Sveti Jakov) – Pile	
Zidine	
Gradska luka	3. album
Placa (Stradun)	
Knežev dvor, katedrala	
Gundulićeva poljana	
Male ulice unutar zidina	4. album
Pile i Brsalje, Kolorina, Lovrijenac, park Gradac	
Put od Gruža: Imperial – Boninovo	
Konali, Ilijina glavica	
Lapad	5. album
Lokrum	
Rijeka dubrovačka (Ombla)	
Gruž	6. album
Općina Zaton	7. album
Općina Slano	
Općina Ston	
Općina Lopud	
Općina Šipan	
Općina Mljet	
Kotar Korčula:	
Općina Lastovo	
Općina Janjina: Janjina, Žuljana, Trstenik i dr.	
Općina Kuna: Kuna, Pijavičino, Dingač, Potomje i dr.	

42 Razglednica na kojoj je razmješteno više slika, katkad i različitih veličina. Nazivaju se i mozaik-razglednice ili razglednice s prozorima (Leko, *Umijeće sakupljanja*, 77.).

Općina Pelješac: Orebić, Kučište, Viganj i dr.	
Općina Trpanj	

Prvi album sadržava najstarije razglednice i prva spominjanja izdavača u Zbirci. Razglednica Carla Pretnera poštanski je upotrijebljena 12. travnja 1896., dok godina tiskana na razglednici otkriva da je nastala 1895., i time je najstarija razglednica u Zbirci.

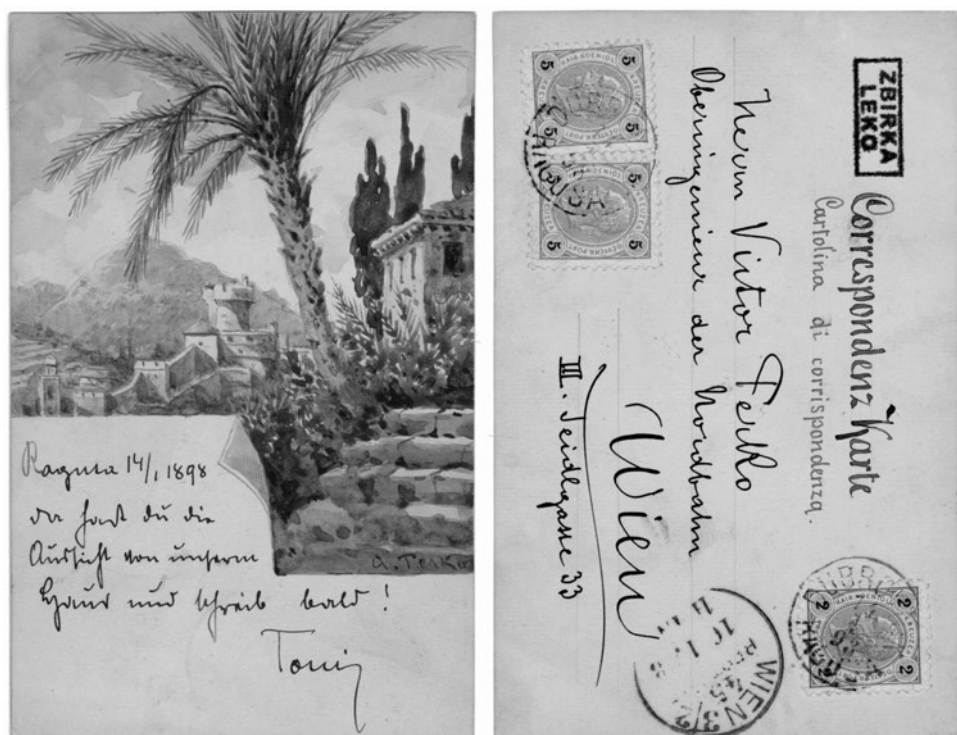
Slika 2. Dubrovnik, izdavač Carlo Pretner, Dubrovnik (HR-DADU-992.1.3.1)

Razglednica izdavača A. H. Johna iz Frankfurta prvi je poznati kamenotisak (litografija) te druga najstarija razglednica u Zbirci. Dolazni poštanski žig otkriva datum 10. 12. 1895., dok je polazni žig iz Gruža oštećen. Zanimljivost je te razglednice što je Dubrovnik napisan kao *Dubrovnick*.

Slika 3. Dubrovnick, izdavač A.H. John, Frankfurt (HR-DADU-992.1.3.2)

Najbrojniji su motivi u Zbirci javni i reprezentativni objekti: Knežev dvor, zvonik sa satom, Orlando, Stradun, zidine, Lovrijenac, zatim religiozni objekti, glavne ulice, vedute i panorame. Slijede ih redom brodovi, hoteli i pansioni, vojska i društvena okupljanja. Najmanje je vlastoručno oslikanih razglednica poznatih osoba.

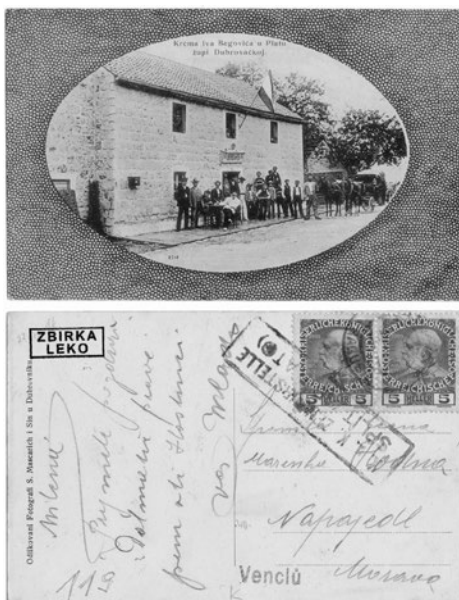
Slika 4. Vlastoručno oslikana razglednica slikara Antona Perka⁴³ (HR-DADU-992.1.6.1)

43 Po bilješkama kolekcionara jedna od dviju najskupljih razglednica u Zbirci (HR-DADU-992.29, Autorov opis Zbirke (album 1)).

Među rijetke razglednice ubrajaju se i razglednice prvih dubrovačkih fotografa Tomasa Burata i Silvina Mascaricha.

Slika 5. Lastovo, izdavač Tomaso Burato (HR-DADU-992.1.9.1)

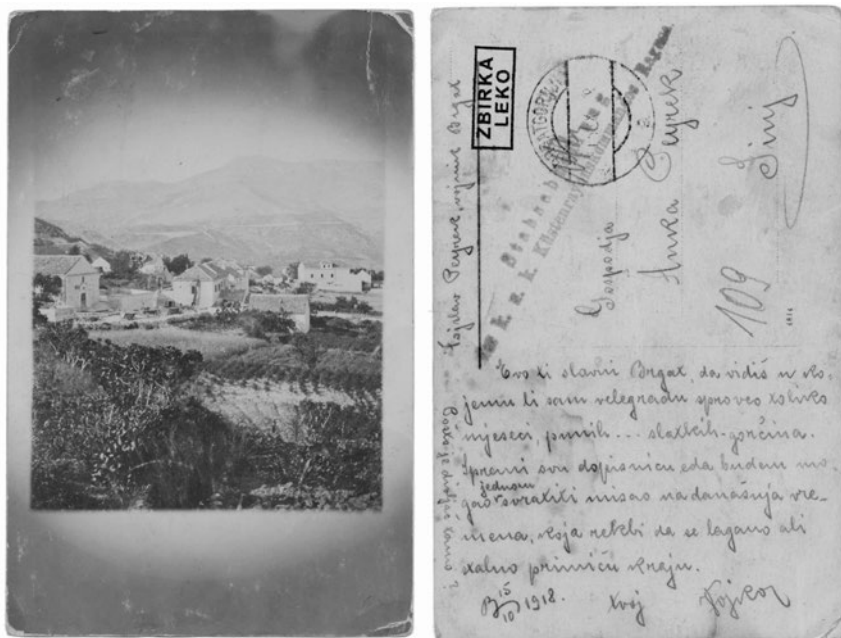
Slika 6. Krčma Iva Begovića u Platu, izdavač Silvino Mascarich i sin (HR-DADU-992.1.9.5)

Nakon prvog albuma, gdje se nalaze prve dubrovačke razglednice, prve tehnike i izdavači, u ostalim se albumima prati topografska podjela od Prevlake, konavoskih sela i Cavtata, preko Župe dubrovačke do samog grada Dubrovnika i njegovih prepoznatljivih motiva, primorskih sela, otoka, Stona i Pelješca, sve do Orebića. To su rijetke razglednice toga kraja, zaboravljeni trenutci i važni događaji. Prikazuju arhitekturu prošlog vremena, način života, narodne nošnje i stil svakodnevna odijevanja.

Slika 7. Na Stradunu, izdavač nije naveden (HR-DADU-992.3.4.3.80)

U Zbirci se nalaze razglednice iz ostavština poznatijih dubrovačkih obitelji, zbirka pojedinih kolekcionara s kraja 19. i početka 20. stoljeća⁴⁴ te razglednice s autografima slikara Vlaha Bukovca, Nika Miljana, Antona Perka, Flore Jakšić i pisca Iva Vojnovića, kao i razglednice poslane Ivani Brlić Mažuranić. Razglednice s tematikom vojske čine velik dio Zbirke, donose nam zanimljive prikaze austro-ugarske vojarne i vojnika u obavljanju svojih dužnosti u Dubrovniku. Zasebne su cjeline Zbirke još i razglednice koje prikazuju željeznicu, dubrovački tramvaj i brodove. Kako razglednicu gledamo u njezinoj cjelini, u poštanskom dijelu razglednice možemo svjedočiti zanimljivim odnosima pošiljatelja i primatelja, od obiteljskih, prijateljskih, rodoljubnih do javljanja s ratišta.

Slika 8. Brgat, fotorazglednica, 1918.

Razglednicu šalje vojnik Peyrek, svojoj ženi u Sinj, iščekujući kraj 1. svjetskog rata:

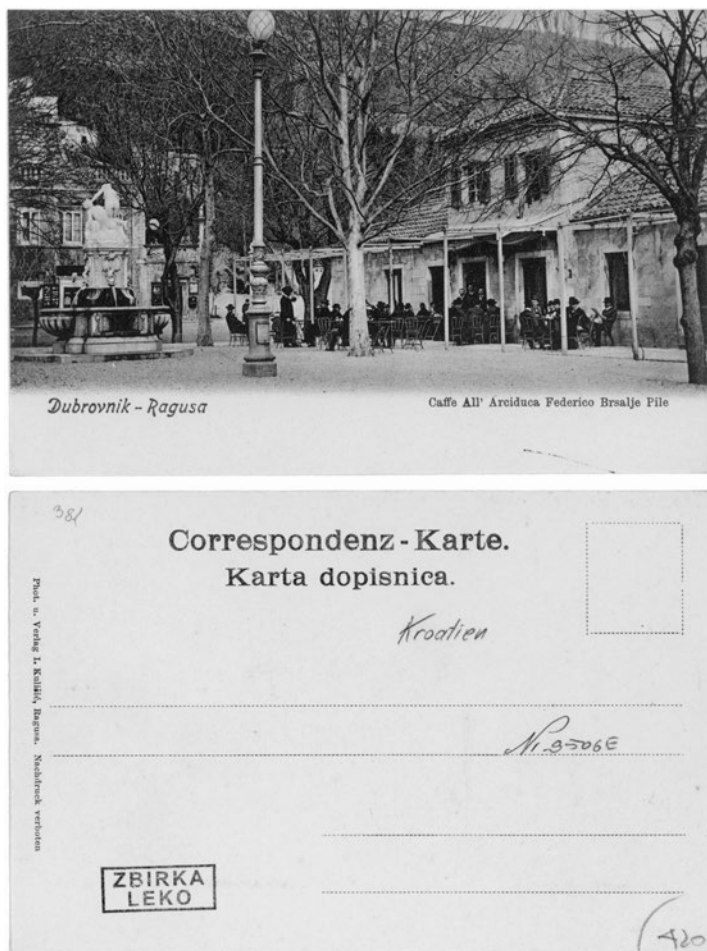
Evo ti slavni Brgat da vidiš u kojem sam velegradu sproveo tolike mjesece, punih... slatkih gorčina. Spremi ovu dopisnicu da budem mogao jednom svratiti misao na današnja vremena, koja rekbi da se lagano ali stalno primiču kraju,

tekst sa strane *Pošto je divljač tamo?*

(HR-DADU-992.3.1.33)

44 Obitelji Gozze, Martecchini, Rešetar, Lazzari, Peš, Negrini, De Giulli, Učović, Vekarić, Ferranti, Laforest, Luko Bona, Pavlina i Georg Bijelić, Marko Castrapelli, biskup Josip Marija Carević, don Andrija Spileta, dum Vicko Lisičar, Vid Vuletić-Vukasović, Nella Mohr-Sorgo, Ivo Račić, Pero Pugliesi, Nikola Zvonimir Bjelovučić, Katinka Fabris (HR-DADU-992.29, Autorov opis Zbirke (album 1)).

U Zbirci se pojavljuje velik broj izdavača, od malih seoskih, čiji opseg rada ne prelazi granice jednog sela, preko lokalnih gradskih i kotarskih izdavača, do velikih izdavačkih kuća Europe i tadašnjeg područja Austro-Ugarske. Najveći je broj razglednica u Zbirci izdao dubrovački fotograf i izdavač, Ivan Kulišić, ukupno 203 razglednice. Drugi je izdavač po brojnosti razglednica u Zbirci dubrovački fotograf i izdavač Jovo Tošović, ukupno 136 razglednica, dok je treći izdavač obitelj Weiss iz Dubrovnika, Bernhard Weiss, s 100 razglednica, te nakon njegove smrti 1901. nasljednici Bernharda Weissa, s 53 razglednica. Slijedi ih dubrovački fotograf i izdavač Ivan Nikoletić s ukupno 104 razglednice u Zbirci.

Slika 9. Dubrovnik – kafana *All' Arciduca Federico* na Brsaljama, izdavač Ivan Kulišić (HR-DADU-992.3.5.1.23)

Najbrojniji je strani izdavač velika izdavačka kuća Stengel & Co. iz Dresdena s 98 razglednica u Zbirci, od čega je 60 razglednica prve serije dubrovačkih svjetlostisaka koje je ta izdavačka kuća radila od 1896. do 1904. godine. Slijede ih izdavači Josef Lederer & Rudolf Popper iz Praga s 40 razglednica. Ta se izdavačka kuća najviše proslavila fotomontažama, kolažima i reljefnim razglednicama.

Slika 10. Dubrovnik – Stradun, izdavač Lederer & Popper (HR-DADU-992.3.4.3.16)

Kolekcionari su uz zbirku razglednica priložili i pregled izdavača po djelokrugu rada i brojnosti njihovih razglednica. Međutim, analiza se odnosi na razdoblje do 1. siječnja 2014.⁴⁵ S obzirom na to da su kolekcionari nakon tog vremena radili dodatne revizije, donosimo pregled izdavača, sa stanjem nakon primitka u Državni arhiv u Dubrovniku. Zadržana je već zadana podjela izdavača na europske (kratica EU), austrougarske (kratica AU), nacionalne (civilna Hrvatska, Slavonija, Dalmacija, kratica N), lokalne kotarske (opseg rada ne prelazi granice kotara, kratica LK) i seoske (čiji motivi obično ne prelaze granice jednog sela, otoka ili samo vlastiti dućan, obrt, vlastiti dom, izlet i slično, kratica LS).

45 HR-DADU-992.29, Autorov opis Zbirke (album 1).

Tablica 2. Izdavači razglednica u Zbirci

R.br.	Ime izdavača	Grad	Broj razglednica u zbirci	Rang izdavača
1.	Angeli, Luca	Dubrovnik	17	LK
2.	<i>Anitta</i>	Beč	8	AU
3.	Atelier Krišer	Stara Kanjiža	1	N
4.	Auer, Ferdinand Robert	Zagreb	1	N
5.	Austrijski Lloyd	Trst	14	AU
6.	Bandur, Marin	Ston	5	LS
7.	Bandur, Ant.	Mali Ston	1	LS
8.	Bährendt, Erich	Opatija	5	AU
9.	Bazarini, Ante	Janjina	2	LS
10.	Bajurin, Ivan	Dubrovnik	1	LS
11.	Baljević, Pero	Pločice	1	LS
12.	Begović, Ivo	Plat	2	LS
13.	Benussi, Domenico	Korčula	1	LK
14.	Berner, Josip	Gruž	4	LK
15.	Berner, Atelier (Josip Berner)	Gruž	2	LK
16.	Berner i Veder (Josip Berner i Veder)	Gruž-Dubrovnik	3	LK
17.	Berner, Foto (Josip Berner)	Dubrovnik	11	LK
18.	Bellmann, Karel	Prag	1	AU
19.	Bijelić, Georg i Isabella	Cavtat	2	LS
20.	Bjeladinović i Radimir	Kotor	1	LK
21.	Bjelovučić, N. Z.,	Janjina	9	LS
22.	Brüder Klein (B. K. W.)	Beč	1	AU
23.	Bruchsteiner és Fia	Budimpešta	1	AU
24.	Bosanska pošta	Sarajevo	1	LK
25.	Bogišić, Niko	Gruž	30	LK
26.	Boglič, Rudolf	Ston	1	LS
27.	Bojanović, Mijo	Mokošica	1	LS
28.	Bošković, braća	Čilipi	5	LS
29.	Bošković, Vlaho	Čilipi	2	LS
30.	Bratoš, braća	Gruda	4	LS
31.	Brusina, A.	Zagreb	1	N
32.	Brüning, Heinrich & August	Hanau	4	EU
33.	Burato, Tomaso	Zadar	3	N
34.	Chwala's Druck	Beč	1	AU
35.	Circolo Filarmonico Raguseo – Sezione Mandolini	Dubrovnik	1	LK
36.	Certić, P.	Trpanj	2	LS
37.	Cirigović, L.	Kotor	1	LK
38.	Costalunga, G.	Pula	1	N

39.	Crveni križ	Pula	1	N
40.	Cunard Line	Southampton	2	EU
41.	České Besedy	Dubrovnik	1	LK
42.	Damiani, G.	Dubrovnik	1	LK
43.	Damiani, Veronica	Dubrovnik	2	LK
44.	Damiani & Weiss (Cesare Damiani i Helmuth Weiss)	Dubrovnik	2	
45.	Dema, Nikola	Ston	2	LS
46.	Dežulović, Mato Ivo	Janjina	3	LS
47.	Deutsch's Postcarten	Beč	1	AU
48.	Diorama	Beč	1	AU
49.	Divald, Karoly	Budimpešta	21	AU
50.	Dolić, A	Dubrovnik	7	LK
51.	Drachholz, Herman	Aussee - Dubrovnik	3	AU
52.	Duplica, Vlaho i Miho	Soline	1	LS
53.	Ebert, Ludwig Albin	Beč	1	AU
54.	E. B. & Co. I.	Beč	1	AU
55.	Eingetragene Schutzmarke. Preis Karte	Beč	1	AU
56.	E. P. & Co. A.G.L.		1	AU
57.	Fagioni i Mangola	Cavtat	1	LS
58.	Fano, G.	Pula	1	N
59.	Ferenc, N.	Trpanj	1	LS
60.	Fotospecial	Dubrovnik	2	LS
61.	Ferranti, braća	Dubrovnik	26	LK
62.	Franasović, braća	Orebić	5	LS
63.	Franasović, Franjo	Orebić	2	LS
64.	GAM		1	
65.	Gessman, G. W.	Graz	2	AU
66.	Gewerbliche Druck und Verlagsanstalt G. m. B. H.	Beč	1	AU
67.	Gjuraš, Cvjeto	Mrcine	1	LS
68.	Goga, Ivo	Mlini	3	LS
69.	Gračanin, Gajo		1	LS
70.	Habić, F.	Kućište	1	LS
71.	Hayd, Carl Otto (C.O.H.M.)	München	2	EU
72.	Hamburg – Amerika Linie	Hamburg	1	EU
73.	Heisler, J.	Budimpešta	1	AU
74.	Hermes - Druckerei	Beč	1	AU
75.	Hotel Restaurant Gradac	Dubrovnik	2	LS
76.	Hotel Robert Holmman	Gruž	4	LK
77.	Hotel Imperial	Dubrovnik	7	LS
78.	Hribar, F. X.	Zagreb	1	N
79.	Hrvatska općinska glazba	Dubrovnik	1	LK

80.	Hrvatska sokolska župa Gundulić	Dubrovnik	1	LK
81.	Hrvatski Sokol u Dubrovniku	Dubrovnik	2	LK
82.	Hrvatsko pjevačko društvo Gundulić	Dubrovnik	1	LK
83.	Hansen & Sons	Cardiff	1	EU
84.	Ideal Postkart ICA, Aktiengesellschaft	Dresden	1	EU
85.	Art Institut Orell Füssli	Zürich	1	EU
86.	Jedlička, F. J.	Prag	5	AU
87.	Jelić, Josip M.	Slano	2	LS
88.	Jensen, Carl	Beč	1	AU
89.	Jerouscheg, Giovanni	Rijeka	1	AU
90.	J. K. D.		2	LS
91.	John, A. H.	Frankfurt	5	EU
92.	Kalačić, A. Ulderik	Cavtat	7	LS
93.	Kamić, Karl	Dubrovnik	1	LK
94.	Kattan, Simon	Sarajevo	1	AU
95.	Kilophot G.m.b.H.	Beč	6	EU
96.	K.J.	Budimpešta	3	AU
97.	K.J.D.		8	
98.	Klein, J. Alex	Beč	1	AU
99.	Knackstedt & Näther	Hamburg	1	EU
100.	Kolarik, Josip	Gruž	1	LK
101.	Kojić, V.	Dubrovnik	3	LK
102.	Kohn, braća	Beč	1	AU
103.	Kordić, Mato	Koločep	1	LS
104.	Korsano, Ivan	Lastovo	2	LS
105.	Krausz, M. & Co.	Beč	1	AU
106.	Kraft & Stendel	Dresden	2	EU
107.	Kristić, Lujo	Lopud	1	LS
108.	Kulišić, Ivan	Dubrovnik	203	LK
109.	Kuničić, Nikola	Gruž	1	LK
110.	Lafranchini, Photogr.	Zagreb	1	N
111.	Lauro Edizioni	Napulj	1	EU
112.	Lechner, R.	Beč	1	AU
113.	Leon	Klagenfurt	1	AU
114.	Lederer & Popper	Prag	40	AU
115.	Ledermann, Carl jr.	Beč	9	AU
116.	Lenda, Kunstanstalt	M. Lošinj	9	N
117.	Lesich, V.		1	LK
118.	Levi, Alessandro	Trst	2	AU
119.	Löwy, J.	Beč	1	AU
120.	Lorant, Joseph	Beč	1	AU
121.	Lopin, Anton M.	Žuljana	1	LS

122.	Lučić, Pasko	Čibača	1	LS
123.	Lukšić, Antun	Kuna	5	LS
124.	Mandich, Milan	Trst	3	AU
125.	Marinović, Josip	Stoliv	2	AU
126.	Marinović, Petar	Trsteno	1	LS
127.	Martecchini, Baldo	Dubrovnik	1	LS
128.	Martecchini, obitelj Petra Frane	Dubrovnik	6	LS
129.	Mascarich, Silvino i sin Silvo (Silvino), fotografi	Dubrovnik	3	N
130.	Mehner & Maas	Leipzig	10	EU
131.	Milić, Lujo	Slano	5	LS
132.	Miljas, Stijepo	Trsteno	1	LS
133.	Mitrović, Marko	Dubrovnik	7	LK
134.	M. K. & C. W.	Beč	1	AU
135.	Modiano (SDM)	Trst	16	AU
136.	Mödling, Thomas	Beč	1	AU
137.	M. M. S. W. III. Adria M. Max Sperling	Beč	25	AU
138.	Mosinger, Rudolf	Zagreb	8	N
139.	Moser, Hugo	Stuttgart	1	EU
140.	Muratti, M.	Šipan	3	LS
141.	Mateljan, P. i sin	Orebić	4	LS
142.	Masovcich, Giovanni	Trst	3	AU
143.	Milisich, Giuseppe A.	Split	1	AU
144.	Navigazione a vapore Gravosa - Metkovic	Trst	1	AU
145.	Nesanović, Nikola	Trpanj	3	LS
146.	Nesanović, Amalija	Trpanj	3	LS
147.	Luis Neubert Russdorf	Salzburg	1	AU
148.	Nikoletić, braća	Dubrovnik	19	LK
149.	Nikoletić, Ivan	Dubrovnik	104	LK
150.	Nikoletić, Mare	Dubrovnik	4	LK
151.	Nikoletić, Niko	Dubrovnik	15	LK
152.	Njakara, L.	Viganj	1	LS
153.	Odak, Robert	Dubrovnik	3	LK
154.	Ossko, Stefan von	Sarajevo	1	AU
155.	Pacher & Kisić	Mostar	7	AU
156.	Parsch, Hans	Dubrovnik	13	LK
157.	Pirelli, Luigi	Dubrovnik	2	LK
158.	Peš, L. Ivo	Maranovići	1	LS
159.	Philipp & Kramer	Beč	6	AU
160.	Photoglob Co.	Zürich	3	EU
161.	Pick, braća	Beč	1	
162.	Poljanić, Pero	Trstenik	1	LK
163.	Potrošno - obrtna zadruga	Zaton Mali	1	LS

164.	Pretner, Karlo	Dubrovnik	1	LK
165.	Pretner & Tošović	Dubrovnik	6	LK
166.	Promberger, R.	Olomouc	1	AU
167.	Purger & Co.	München	28	EU
168.	Ragazzini, Josef	Dubrovnik	1	LK
169.	Raunacher, G. & Schlacht	Trst	1	AU
170.	Radić, S. Ivan	Ston	4	LS
171.	Radimir, Aleksandar	Kotor	1	LK
172.	Ressi, Giuseppe, Industria Cartoline A. Ragazzi	Piacenza	1	EU
173.	Rohrinner	Pula	2	N
174.	Rollinger, F.	Trst	3	AU
175.	Rosner & Laufer	Beč	8	AU
176.	Romita, Nicola	Zadar	1	N
177.	Schöler, Franz	Beč	8	AU
178.	Schwager, Carl	Dresden	4	EU
179.	Schwarzl, Luis	Dubrovnik	1	LK
180.	Schwidernoch, Carl	Beč	1	AU
181.	Schrinner, F.W.	Pula	1	N
182.	Seibt, Hermann - Kretschmar & Schatz	Meissen	6	EU
183.	Selzer i Rank	Osijek	1	N
184.	S.F.W.		1	
185.	Skrabo, Josef	Dubrovnik	2	LK
186.	Skurla, Marko	Kuna Pelješka	5	LS
187.	Smolars, L.	Trst	1	AU
188.	Smrdelj, B. A.	Luka Šipanska	6	LS
189.	Srpska Sokolska župa u Primorju	Herceg Novi	1	N
190.	Srpsko gimnastičko društvo Dušan Silni	Dubrovnik	4	LK
191.	Srpsko akademsko društvo Zora	Beč	1	AU
192.	Srpska dubrovačka štamparija	Dubrovnik	1	LK
193.	Srincich, N.	Dubrovnik	1	LK
194.	Srijensi, Simo (Srýensi)	Dubrovnik	1	LK
195.	Stein, Vittorio	Trst	30	AU
196.	Stjepović, Ivo	Dubrovnik	1	LK
197.	Stengel & Co.	Dresden	98	EU
198.	St.W.O.		11	
199.	Tomlinović, Alojzija	Dubrovnik	9	LK
200.	Tomlinović, Stjepan	Dubrovnik	3	LK
201.	Tonković, Luko	Župa dubrovačka	2	LS
202.	Tošović, Jovo	Dubrovnik	136	LK
203.	Tošović, Ljubo	Dubrovnik	6	LK
204.	Josef Eberis	Beč	1	AU
205.	Trenkler Co.	Leipzig	1	AU

206.	Trebitsch, Rudolf	Schwanenstadt	1	AU
207.	Trisko, Karl	Beč	2	AU
208.	Trković, braća	Gruda	4	LS
209.	Tuck, Raphael & Sons	London	1	EU
210.	Tutić, Niko	Potomje	1	LS
211.	Ugarsko – hrvatsko parobrodarsko društvo	Rijeka	3	AU
212.	Valle, Antun M.	Gruž	1	LK
213.	Vragolov, braća	Cavtat	2	LS
214.	Weiss, Bernhard	Dubrovnik	100	LK
215.	Weiss, Nasljednici (<i>Erben</i>)	Dubrovnik	53	LK
216.	Weiss	Dubrovnik	2	LK
217.	Weiss & Dreykurs	Beč	7	AU
218.	W L'Italia	Italija	1	EU
219.	Weiss Lipot (W. L. Bp.)	Budimpešta	4	AU
220.	W. R. B. & Co.	Beč	2	AU
221.	Zagrebačke štamparije	Zagreb	1	N
222.	Zalloni, D.	Gruž	2	LK
223.	Zanetich, A.	Orebić	1	LS
224.	Zavod Olympia	Split	1	N
225.	Zec, M. Niko	Lopud	2	LK

Arhivistička obrada

Zbirka je primljena u Državni arhiv u Dubrovniku darovnim ugovorom u svibnju 2021.⁴⁶ Želja je kolekcionara bila da Zbirka bude poklon građanima Dubrovnika, uz uvjet da se originali ne daju na uvid, nego da se u potpunosti objave na mrežnoj stranici Državnog arhiva u Dubrovniku. Arhivisti su u suradnji s informatičkom službom krenuli u realizaciju projekta⁴⁷ kojim bi nakon arhivističke obrade, opisa te digitalizacije razglednice bile spremne za mrežnu prezentaciju. Za opis Zbirke korištena je Opća međunarodna norma za opis arhivskog gradiva (ISAD(G)),⁴⁸ dok je za opis stvaratelja korištena Međunarodna norma arhivističkog normiranog zapisa za pravne i fizičke osobe te obitelji (ISAAR(CPF)).⁴⁹ U arhivističkoj obradi i izradi analitičkog inventara, arhivisti su od početka sređivanja težili strukturi koja

46 Darovni ugovor između Državnog arhiva u Dubrovniku i Marije i Krunoslava Leka, potpisan u svibnju 2021. u Zagrebu, Klasa: 612-06/21-01/60, Urbroj: 2117-33-07-21-1.

47 Rad na projektu trajao je ukupno dvije godine.

48 Međunarodno arhivsko vijeće, *ISAD(G): Opća međunarodna norma za opis arhivskoga gradiva 2. izdanje* (Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2001.).

49 Međunarodno arhivsko vijeće, *ISAAR(CPF): Međunarodna norma arhivističkoga normiranoga zapisa za pravne i fizičke osobe i obitelji* (Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2006.).

će biti ponajprije prilagođena za mrežnu prezentaciju. Velikim se dijelom zadana struktura kolekcionara i arhivistička podjela na serije i podserije podudaraju. Međutim, zbog lakše pretraživosti i preglednosti mrežne prezentacije, uz serije koje teritorijalno pokrivaju područje Dubrovnika i okolice, arhivisti su oblikovali zasebne serije i podserije tematskih razglednica, kao što su vojska (*militaria*⁵⁰), sokolska i gimnastička društva u Dubrovniku, dubrovačka glazbena društva, znamenite osobe, dubrovački *oriđinali*, dubrovačke tiskovine, obrti i trgovine u gradu, parobrodarska društva i putničke agencije, parobrodi i brodovi na jedra, dubrovački tramvaj, željeznica, razglednice nastale nakon 1918. te zanimljive i neobične razglednice. Bitno je napomenuti, razmještaj samih razglednica po tehničkim jedinicama koji su postavili kolekcionari nije se mijenjao.

Tablica 3. Struktura Zbirke nakon arhivističke obrade

Broj serije i podserije	Naziv	Tehnička jedinica (album)
1	<i>Pro domo sua: Početci</i>	
1.1	Zemljopisne razglednice s položajem Dubrovnika u Dalmaciji u sastavu Austro-Ugarske Monarhije	1
1.2	Hrvatske domoljubne razglednice vezane uz Dubrovnik	1
1.3.	Prve poznate dubrovačke razglednice: <i>Vorläuferi</i> 1895. i 1986.	1
1.4	Prvi kamenotisci – litografske razglednice, <i>gruss aus</i> , hibridi (1897. – 1904.)	1
1.5	Poštari – <i>Leporello</i> razglednice	1
1.6	Anton Perko – autorska razglednica i razglednica s vlastoručnim potpisom	1
1.7	Metalne razglednice	1
1.8	Prve izložbene dubrovačke razglednice – <i>Oesterreichische Adria – Ausstellung</i> , Beč 1913.	1
1.9	Razglednice prve generacije dubrovačkih fotografa	1
1.10	Prva serija dubrovačkih svjetlotisaka (fototipijskih razglednica) izdavača Stengel & Co. (1896. – 1904.)	1
2	<i>Općina Konavle</i>	
2.1	Konavljani u Beču povodom proslave 60 godina vladanja Franje Josipa I.	2
2.2	Ponta Oštro	2
2.3	Konavoska sela	2
2.4	Razglednice iz ostavštine Pauline Bijelić von Bogdan i njezina brata Đura	2
2.5	Cavtat	2

50 Razglednice s prizorima iz vojničkog života (Leko, *Umijeće sakupljanja*, 74).

3	Općina Dubrovnik	
3.1	Župa dubrovačka	2
3.2.	Od Orsule do Ploča	2
3.3	Lokrum	5
3.4	Grad Dubrovnik	
3.4.1	Zidine	2
3.4.2	Među Vratima od Ploča i gradska luka	3
3.4.3	Placa (Stradun) i okolica	3
3.4.4	Knežev dvor, katedrala i okolica	3
3.4.5	Gundulićeva poljana i okolica	3
3.4.6	Male ulice unutar zidina	4
3.5	Pile	
3.5.1	Put iza Grada, Brsalje, Penatur, Lovrijenac, Kolorina, Preparandija, Gradac i Danče	4
3.5.2	Hotel Imperijal, Put od Pila, hotel Gradac, Vila Sunčanica, bolnica, Boninovo, ljetnikovac Bonda (Skočibuha), Čingrija	4
3.5.3	Posat, Konali, Busovina	4
3.6	Gruž	6
3.7	Lapad	5
4	Općina Rijeka dubrovačka	5
5	Općina Zaton	7
6	Općina Slano	7
7	Općina Ston	7
8	Općina Lopud	7
9	Općina Šipan	7
10	Općina Mljet	7
11	Općina Lastovo	7
12	Općina Janjina	7
13	Općina Kuna	7
14	Općina Orebić	7
15	Općina Trpanj	7
16	Vojska (Militaria)	6
17	Sokolska i gimnastička društva u Dubrovniku	3
18	Dubrovačka glazbena društva	3
19	Znamenite osobe	3
19.1	Ivana Brlić Mažuranić	3
19.2	Vlaho Bukovac	3
19.3	Vid Vuletić Vukasović	3
19.4	Ivo Vojnović	3
20	Dubrovački <i>oridinali</i>	3
21	Dubrovačke tiskovine	3

22	Obrti i trgovine u Gradu	3
23	Parobrodarska društva i putničke agencije, parobrodi i brodovi na jedra	
23.1	Austrijski Lloyd	6
23.2	Ugarsko-hrvatsko parobrodarsko društvo	6
23.3	Dubrovačka parobrodarska plovidba – Ragusea	6
23.4	Parobrodarsko društvo Unione	6
23.5	Parobrodarsko društvo Napried	6
23.6	Obalna paroplovidba	6
23.7	Parobrodarsko društvo Ivo Račić i drugovi	6
23.8	Navigazione a vapore Gravosa – Metkovics	6
23.9	Parobrodarska zadruha Adam i Eva	6
23.10	Cunrad line	6
23.11	Hamburg – Amerika line	6
23.12	Ostali parobrodi	6
23.13	Izletnički parobrodi	6
23.14	Pomorske putničke agencije	6
23.15	Brodovi na jedra	6
24	Dubrovački tramvaj	6
25	Željeznica	6
26	Zanimljive i neobične razglednice	7
27	Predkartofilija i stare fotografske omotnice	3
28	Razglednice nastale nakon 1918.	7
29	Autorov opis Zbirke	1

Odabir osnovnih elemenata opisa svake razglednice preuzet je iz pravila upisa razglednica u evidencijske kataloge privatnih i javnih zbirka Krunoslava Leka,⁵¹ tako da je svaka razglednica unutar serija i podserija opisana sljedećim stavkama⁵²:

1. signatura – identifikacijska oznaka svake pojedine razglednice
2. opis – slikovni prikaz razglednice
3. izdavač/nakladnik - naziv, grad iz kojeg dolazi
4. opis poštanskog prometa – ako je razglednica putovala, upisuje se godina, dok se za poštanski neupotrijebljene razglednice upisuje ‘nije poštanski upotrebljena’
5. tehnika – naziv tehnike kojom je razglednica proizvedena
6. očuvanost – stupanj očuvanosti razglednice
7. godina nastanka – ako je moguće odrediti prema datumu poštanskog prometa ili nekim drugim odrednicama

51 Leko, *Umijeće sakupljanja*, 101-102.

52 Prezentacija na mreži pratila je zadanu strukturu Zbirke i arhivistički opis, međutim, neki od ele-

8. dimenzija – mjere razglednice izražene u milimetrima
9. napomena priložena uz razglednicu – tekst koji je kolekcionar priložio uz razglednicu, kao zanimljivost ili svoju procjenu nastanka razglednice
10. tehnička jedinica – broj albuma u kojem se nalazi razglednica.

Tablica 4. Arhivistički opis pojedine razglednice

1. Pro Domo Sua: Početci	
1.7. Metalne razglednice	
Signatura	1.7.3r 1.7.3v
Opis	Dubrovnik – panorama grada s Lokrumom
Izdavač/nakladnik	Bernhard Weiss, Dubrovnik
Opis poštanskog prometa	1900.
Tehnika	Metalfolija razglednice – tanki listići raznih vrsta metala s plošno otisnutom ilustracijom, slojevi se vezuju mehaničkim putem
Očuvanost	Dobro očuvana
Godina nastanka	Do 1900.
Dimenzija (mm)	140 x 90
Napomena priložena uz razglednicu	
Tehnička jedinica	Album 1

Digitalizacija

Digitalizacija⁵³ je, najjednostavnije opisano i definirano, proces pretvaranja analognog u digitalni oblik. U slučaju digitalizacije arhivskoga gradiva možemo digitalizaciju definirati kao proces pretvaranja fizičkih arhivskih dokumenata, kao što

menata opisa izostavljeni su u mrežnom izdanju jer se smatralo da bi prevelika količina metapodataka opteretila prosječnog posjetitelja stranice, a istraživačima je uvijek na raspolaganju analitički inventar Zbirke.

53 „Digitalizacija”, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža*, (2021.), pristupljeno 13.9. 2023. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=68025>.

su papirnati dokumenti, fotografije, razglednice, audio zapisi, videozapisi i drugi nosači informacija, u digitalni format. Taj postupak omogućuje dugoročno pohranjivanje, pristup i upravljanje arhivskim sadržajem putem elektroničkih uređaja i računalnih sustava.

Cilj i svrha digitalizacije razglednica

Cilj i svrha digitalizacije Zbirke razglednica Marije i Krunoslava Leka određena je namjerom Državnog arhiva u Dubrovniku da s pomoću digitalnih preslika:

1. Poboljša dostupnost gradiva

Zbog mogućnosti objavljivanja digitalnih preslika putem mreže, digitalizacija u potpunosti mijenja koncept pristupa i korištenja kulturne baštine. Dostupnost gradiva na daljinu olakšava pristup Zbirci i podupire ciljeve obrazovanja i znanstvenoistraživačkog rada. Digitalizacija omogućuje bolje korištenje gradiva u interdisciplinarnim i multidisciplinarnim znanstvenim i obrazovnim projektima koji istražuju određenu temu, autora, povijesno razdoblje itd. Digitalnim preslicima može se koristiti u predstavljanju gradiva i ustanove putem mreže. Ustanove koje tako nude svoje sadržaje mogu računati na to da će se proširiti njihova korisnička zajednica, da će njihova ponuda postati vidljivija i privući nove vrste korisnika. Digitalizacija donosi nove mogućnosti i načine istraživanja i korištenja sadržaja zbirke kulturne baštine osiguravanjem novih vrsta podataka (metapodatci, tekst, normirani podatci, veliki podatci) i alata za analizu i vizualizaciju podataka, provedbu projekata digitalne humanistike, integraciju otvorenih podataka i izradu novih proizvoda.⁵⁴

2. Zaštiti izvorno arhivsko gradivo

Digitalizacijom se posredno ostvaruje zaštita gradiva jer se pružanjem pristupa digitalnim preslikama smanjuje korištenje izvornika, što utječe na njihovu bolju očuvanost. Dajući na korištenje digitalnu presliku, izvornik (u našem slučaju razglednice iz Zbirke) trajno pohranjujemo u spremište s nadziranim uvjetima pohrane,⁵⁵ čime se ispunjava uvjet kolekcionara da se originali ne daju na uvid.

54 „Smjernice za digitalizaciju kulturne baštine”, *Ministarstvo kulture i medija*. (2023.), pristupljeno 13. 9. 2023. <https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/izdvojena-lijevu/kulturne-djelatnosti-186/digitalizacija-kulturne-bastine-9828/smjernice-za-digitalizaciju-kulturne-bastine/15034>.

55 *Isto*.

Postupak digitalizacije arhivskoga gradiva

Kada je riječ o arhivskom gradivu, pa tako i razglednicama koje su donacijom Krunoslava Leka postale arhivsko gradivo, postupak digitalizacije uključivao je nekoliko faza:

1. priprema gradiva i opreme
2. skeniranje gradiva
3. imenovanje datoteka digitaliziranoga gradiva
4. validacija digitaliziranoga gradiva
5. izrada izvedenih slikovnih datoteka
6. izrada identifikacijskih sličica
7. izrada prezentacije zbirke na mreži.

Priprema gradiva i opreme za skeniranje

Kako bi faza skeniranja prošla što jednostavnije i brže, potrebno je gradivo i opremu pripremiti. To uključuje pregled gradiva prije skeniranja, čime se utvrđuje da je cijelo gradivo spremno za skeniranje, uklonjene moguće nečistoće ili prašina s razglednica. Faza pripreme gradiva nije bila previše zahtjevana iz razloga što je uslijedila u kratkom vremenu nakon arhivističke obrade. Također, potrebno je izvršiti pregled opreme (računala, instaliranog softvera, skenera). Pregled računala podrazumijevao je da su na svim računalima instalirane najnovije inačice programa za skeniranje i da su na svim računalima skeneri imali podjednake postavke (rezolucija i dubina boje, format izlazne datoteke). Također, na svim je skenerima izvršena kalibracija uz pomoć referentnog testnog uzorka IT8⁵⁶ po standardu ISO 12641-2⁵⁷.

56 IT8 *target* (engl.) referentni je testni uzorak kojim se koristi za kalibraciju i profiliranje skenera, digitalnih kamera i drugih uređaja za akviziciju slika. Ovaj referentni testni uzorak sadržava određeni set boja i tonova kojim se koristi za usklađivanje uređaja i postizanje točne reprodukcije boja u digitalnoj reprodukciji slika.

57 ISO 12641-2 definira raspored i kolorimetrijske vrijednosti referentnog testnog uzorka za upotrebu u kalibraciji skenera.

Skeniranje gradiva

Skeneri⁵⁸ su uređaji za digitalizaciju slikovnog i tekstualnog gradiva. Rade tako da optički čitaju tekst ili sliku s papira i prenose ih u digitalni oblik koji se može pohraniti, uređivati ili dijeliti putem računalnih sustava. Iako po načinu rada i tehnologiji kojom se koristi postoji veći broj vrsta skenera, u suvremenom arhivskom poslovanju najčešće se koristi koračnim ili protočnim skenerima. U našem slučaju korištena su 3 koračna plošna skenera. Plošni⁵⁹ su skeneri najčešće korištena vrsta skenera. Još se mogu nazvati refleksni ili stolni skeneri. To su optički skeneri koji se koriste ravnom površinom za skeniranje dokumenata. Njihova je prednost u tome što ne zahtijevaju mehaničku manipulaciju dokumentom,⁶⁰ nego je dovoljno dokument položiti na ravnu površinu skenera i pokrenuti proces skeniranja. Zato su plošni skeneri vrlo korisni za skeniranje starijih i osjetljivih materijala, kao što su stare fotografije, razglednice, pisma, ugovori i slično.

Za digitalizaciju razglednica korišteni su sljedeći plošni skeneri:

2 X Epson Perfection V850 Pro

1 X Epson Expression 12000XL Pro

Tehničke karakteristike skenera:

Epson Perfection V850 Pro plošni je skener koji omogućuje profesionalnu kvalitetu skeniranja, sustav dvostrukih leća koji omogućuje kvalitetno skeniranje do 4.800 dpi⁶¹ i visoku učinkovitost koja se očituje vremenom zagrijavanja od jedne sekunde. Raspon je skeniranja (maksimum) 216 mm x 297 mm (vodoravno x uspravno) A4, najveća ulazna dubina boje je 48 bita i najveća izlazna dubina boje je 48 bita.

Epson Expression 12000XL Pro je plošni skener koji omogućuje profesionalnu kvalitetu skeniranja, razlučivost skeniranja 2.400 dpi⁶². Raspon je skeniranja (maksimum) 310 mm x 437 mm (vodoravno x uspravno) A3 najveća ulazna dubina boje je 16 bita a najveća izlazna dubina boje je 48 bita.

58 Engl. *scanners*.

59 Engl. *flatbed scanner*.

60 Neke vrste skenera kao što su protočni skeneri zahtijevaju mehaničku manipulaciju dokumentom koji se skenira, pa tako valjci za uvlačenje povlače dokument ispod lampe i senzora skenera koji su nepomični. Nasuprot toj tehnologiji, plošni skeneri imaju lampu i senzor koji su pomični, dok je dokument koji skeniramo statičan.

61 Riječ je o stvarnoj optičkoj rezoluciji skenera za neprozirne predmete skeniranja. („Epson Perfection V850 Pro Photo Scanner”, *Epson*, pristupljeno 30. 10. 2023., <https://epson.com/For-Work/Scanners/Photo-and-Graphics/Epson-Perfection-V850-Pro-Photo-Scanner/p/B11B224201>).

62 Riječ je o stvarnoj optičkoj rezoluciji skenera za neprozirne predmete skeniranja („Epson Expression 12000XL Photo Scanner”, *Epson*, pristupljeno 30. 10. 2023. <https://epson.com/For-Work/Scanners/Photo-and-Graphics/Epson-Expression-12000XL-Photo-Scanner/p/12000XL-PH>).

Slikovne datoteke za trajnu pohranu

Slikovnu datoteku koju dobivamo pohranom izravnog rezultata digitalizacije u visokoj razlučivosti nazivamo master slikovnom datotekom (engl. *master image file*) ili matricom.

Dvije su osnovne funkcije master slikovne datoteke. Prema njezinoj prvoj osnovnoj funkciji, ona treba služiti kao slika za trajnu pohranu i treba biti pohranjena kao izravan rezultat digitalizacije, bez dodatne obrade i primjene postupaka sažimanja. Prema njezinoj drugoj osnovnoj funkciji, ona mora služiti kao izvor za izvedene slike (engl. *derivate images*) koje se mogu izvesti u različitoj kvaliteti za različite svrhe i namjene.⁶³

U našem slučaju skeniranje razglednica obavljeno je na navedenoj opremi u rezoluciji od 1000 dpi i u 24bitnoj dubini boje. Prema *Smjernicama za digitalizaciju kulturne baštine*,⁶⁴ skenirane razglednice snimane su u TIFF⁶⁵ obliku, bez dodatna sažimanja.

Većina međunarodnih smjernica preporučuje TIFF kao *de facto* standardni format za pohranu slikovnih datoteka. TIFF se preporučuje za pohranu master slika zbog značajka koje omogućuju pohranu visoke razlučivosti i dubine boja, pohranu metapodataka o slici i zbog njegove rasprostranjenosti na različitim računalnim platformama i operativnim sustavima.

TIFF je prema FADGI⁶⁶ smjernicama isključivi master primarno za fotografske i složenije grafičke predloške, pa smo se upravo zbog toga i mi odlučili na odabir TIFF-a.

Imenovanje datoteka digitaliziranoga gradiva

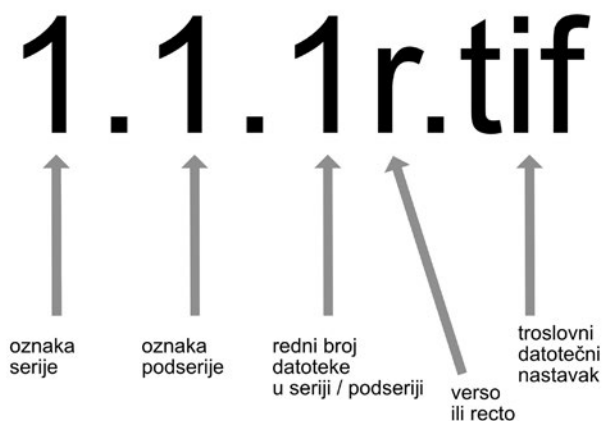
Svaku pojedinačnu digitaliziranu razglednicu bilo je potrebno snimiti na disk, i tada se svakoj datoteci dodjeljuje ime. Imenovanje datoteka slijedi već dogovorenu strukturu i signaturu koja je prije dodijeljena razglednicama. Ime datoteke sastoji se od više brojčanih segmenata odvojenih točkom.

63 „Smjernice za digitalizaciju kulturne baštine”, *Ministarstvo kulture i medija* (2023), pristupljeno 13. 9. 2023. <https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/izdvojena-lijeva/kulturne-djelatnosti-186/digitalizacija-kulturne-bastine-9828/smjernice-za-digitalizaciju-kulturne-bastine/15034>.

64 *Isto*.

65 Skraćenica od *Tagged Image File Format*.

66 *Federal Agencies Digitization Guidelines Initiative* (FADGI) – Pokrenut 2007. godine, zajednički projekt američkih federalnih agencija radi definiranja zajedničkih smjernica, metoda i praksi za digitalizaciju gradiva od povijesne važnosti. („FADGI guidelines”, *FADGI*, pristupljeno 30. 10. 2023. <https://www.digitizationguidelines.gov/>).

Slika 11. Primjer imenovanja datoteka

Prva brojčana oznaka označuje kojoj seriji razglednica pripada, a zadnja brojčana oznaka jest redni broj razglednice u seriji ili podseriji. Oznaka *r* ili *v* govori je li riječ o *verso* ili *recto* strani razglednice. Oznake podserije (ako u danoj seriji postoji) nalaze se između prve i zadnje brojčane oznake. Na taj način osigurano je da svaka datoteka nastala digitalizacijom gradiva ima jasno definirano i jedinstveno ime.

Validacija digitaliziranoga gradiva

Budući da je fazu skeniranja i imenovanja datoteka odrađivao veći broj djelatnika, bilo je potrebno napraviti i validaciju digitaliziranoga gradiva, tj. dodatnu provjeru, koja je jamčila da je svaka digitalizirana slikovna datoteka zaista prikazivala razglednicu na koju se odnosi. U toj fazi također je provjereno i je li svaka od digitaliziranih slikovnih datoteka zaista zadovoljavala kvalitetom one norme koje su postavljene prije same faze skeniranja.

Prva faza validacije rađena je ručno, tj. djelatnik je morao vizualno provjeriti razglednice te usporediti razglednicu s njezinim digitalnim prikazom na računalu i uvjeriti se kako se doista radi o istoj razglednici. Također se tako provjeravalo imaju li digitalni prikazi kakvih nedostataka koje se eventualno propustilo detektirati u fazi skeniranja.

Osim vizualne provjere, uz pomoć aplikacije *ExifTool*⁶⁷, pristupilo se provjeri svojstava TIFF datoteka i tako se puno lakše moglo utvrditi zadovoljava li svaka

67 *ExifTool* je besplatna aplikacija otvorenog koda (*open source*) koja služi za analizu slikovnih datoteka.

slikovna datoteka rezoluciju i kvalitetu koja je određena prije postupka skeniranja. Aplikacija *ExifTool* analizira odjednom kompletan skup svih slikovnih datoteka, čita EXIF⁶⁸ metapodatke svake pojedinačne slike i generira sumarni izvještaj u CSV obliku koji je moguće lako pročitati uz pomoć programa *Microsoft Excel*. U slučaju postojanja bilo kakvih odstupanja od zadanih vrijednosti kvalitete slikovne datoteke, pristupalo se ponovnu postupku skeniranja pojedinačne razglednice.

Izrada izvedenih slikovnih datoteka

S obzirom na to da smo kao jedan od ciljeva digitalizacije ove zbirke razglednica naveli poboljšanje dostupnosti navedenoga gradiva, a to bi u našem slučaju bila izrada prezentacijske digitalne zbirke na internetu, bilo je potrebno pristupiti izradi izvedenih slikovnih datoteka jer master TIFF datoteke zbog svoje veličine nisu pogodne za objavu na internetu. Navedene izvedene slikovne datoteke izrađuju se reduciranjem veličine i kvalitete master slike. Kada je riječ o pripremi fotografija ili razglednica u boji za objavu na mreži, JPG⁶⁹ standard za slikovne datoteke najčešći je izbor.

Izradu izvedenih slikovnih datoteka preporuka je izvesti tek nakon imenovanja slikovnih datoteka za trajnu pohranu i nakon validacije samog digitaliziranoga gradiva. Prilikom digitalizacije razglednica, za svaku razglednicu dobili smo dvije TIFF datoteke. Razglednica je cjelina koja se sastoji od strane s ilustracijom (*recto*) i adresne strane (*verso*), i to smo uzeli u obzir prilikom njihove digitalizacije, tako da u digitalnom zapisu objavljujemo jednu i drugu stranu razglednice, no zbog prirode platforme na kojoj je zbirka objavljena, izvedena slikovna datoteka razglednice spaja dvije master TIFF datoteke (*recto* i *verso*) u jednu JPG datoteku. Izvedena slikovna datoteka koja je predviđena za javnu objavu na internetu bitno je manja od master datoteka TIFF. Na njoj je izvršen postupak sažimanja uz zadržavanje izvorne kvalitete od 75 %, postupak smanjivanja rezolucije i veličine JPG datoteke.

68 EXIF metapodatci (*Exchangeable Image File Format*) su skup metapodataka koji su pohranjeni u digitalnim slikama. Ti metapodatci pružaju informacije o različitim aspektima slike – u našem slučaju najbitniji metapodatci bili su oni o horizontalnoj (širini) i vertikalnoj (visini) rezoluciji slike (DPI) i o veličini slike u pikselima.

69 Skraćenica od *Joint Photographic Expert Group*, radne grupe koja je normirala i kreirala taj standard.

Tablica 5. Usporedba master i izvedenih slikovnih datoteka

TIP DATOTEKE	FORMAT	REZOLUCIJA	DIMENZIJE (px)	SAŽIMANJE
Master datoteka	TIFF	1000DPI	5549 x 7163 ⁷⁰	Nema sažimanja
Izvedena datoteka	JPG	72DPI	1024 x 1331 ⁷¹	Sažimanje (kvaliteta 75 % od izvornika)

U praksi je to smanjilo master TIFF datoteku s prosječnih 40 Mb po datoteci (80 MB, s obzirom na to da je potrebno prikazati i *recto* i *verso* stranu razglednice) na prosječnu veličinu JPG datoteke oko 200 KB. To znači da bi po prosječnoj brzini interneta u Hrvatskoj od 20 Mb/s⁷² navedena TIFF datoteka bila prikazana za 16 sekundi, dok se izvedena JPG datoteka prikaže za 0.0762939 sekundi, što rezultira s više od 200 puta bržim prikazom.

Također se pristupilo izradi identifikacijske sličice⁷³ koja služi kao svojevrsna vizualna referencija ili veza na kvalitetniju sliku ili zapis o slici. Identifikacijska sličica također je prilagođena platformi te je njezina dimenzija 220 x 220 piksela, a prosječna veličina 10 – 20 KB, a s obzirom na to da na mrežnoj stranici najčešće imamo više prikazanih identifikacijskih sličica u isto vrijeme, tako se postiglo brže otvaranje mrežne stanice i manje opterećenje mrežnog servera.

Budući da je digitalizacijom Zbirke snimljeno 3612 TIFF datoteka, izradu izvedenih slikovnih datoteka i identifikacijskih sličica bilo je potrebno napraviti na automatizirani i/ili djelomično automatizirani način.

Postupak izrade izvedenih slikovnih datoteka

Postupak izrade izvedenih slikovnih datoteka zahtijevao je nekoliko faza i uporabu nekoliko različitih vrsta softvera za obradu slika.

1. Faza – uklanjanje pozadine sa skenirane master datoteke i pretvaranje pozadine u prozirnu boju. Ta faza zahtijevala je pojedinačnu obradu master datoteke, prilikom koje se koristilo programom za obradu slika *Adobe Photoshop 2020*. Korišteni alati unutar programa bili su *Magic eraser tool*⁷⁴ (tolerancija je prilagođavana

70 Dimenzija master slikovne datoteke varirala je od razglednice do razglednice, s obzirom na to da je također varirala i fizička dimenzija razglednica.

71 Širina izvedene slikovne datoteke uvijek je bila 1024 piksela, i to je dodijeljeno kao zadana vrijednost, dok je visina izvedene slikovne datoteke varirala u odnosu prema visini master datoteke.

72 Gorden Knezović, „Raste prosječna globalna brzina interneta”, *Mreža*, pristupljeno 13. 9. 2023. <https://mreza.bug.hr/raste-prosjecna-globalna-brzina-interneta/>.

73 Engl. *thumbnail*.

74 *Magic Eraser Tool* u *Adobe Photoshopu* je alat kojim se koristi za brisanje pozadine ili dijelova slike

skeniranoj slici i varirala je od 5 % do 20 %), *Crop tool*⁷⁵ te je svaka od pojedinačnih obrađenih slika ponovo snimljena u novu, privremenu prijelaznu datoteku, i dalje u TIFF formatu. Razlog zašto se uklanjala pozadina sa slike jest taj što prilikom skeniranja uz samu sliku razglednice dobijemo i boju unutarnjeg poklopca skenera koja je zanemariva, ali ipak postoji i primijeti se. Također, u toj je fazi korišten alat za rotiranje slike ako je razglednica bila uspravnog, a ne položenog tipa.

2. Faza – spajanje *recto* i *verso* digitaliziranog prikaza u jednu slikovnu datoteku. Prilikom te faze obrade, privremene prijelazne master datoteke, uz pomoć programa *IrfanView* i alata unutar programa *Create panorama image*⁷⁶, spajane su dvije TIFF datoteke u jednu.

3. Faza – Smanjenje veličine i rezolucije slike.

Nakon spajanja pristupilo se smanjivanju veličine i rezolucije slike uz pomoć alata *Resize/Resample*⁷⁷ u *IrfanView* programu. Veličina spojene slike smanjena je s postojeće veličine na širinu od 1024 piksela, dok je visina slike smanjivana proporcionalno, ovisno o visini slike originala.

4. Faza – snimanje nove izvedene slikovne datoteke. U toj se fazi obrađena slikovna datoteka snimala kao JPG datoteka prilikom koje je urađeno i završno sažimanje datoteke te je zadržano 75 % kvalitete originalne slike. U toj se fazi također koristilo programom *IrfanView*.

Postupak izrade identifikacijskih sličica

Postupak izrade identifikacijskih sličica napravljen je uz pomoć programa *IrfanView*, odnosno alata unutar navedenog programa koji se zove *Batch conversion*, a koji omogućuje masovno preoblikovanje, obradu i spremanje slika. Tako nismo morali izrađivati pojedinačne identifikacijske sličice, nego je to urađeno u potpunosti automatiziranom opcijom programa. *Batch conversion* omogućio je smanjivanje centralnog dijela slike na veličinu 220 x 220 piksela. Tako obrađene slikovne

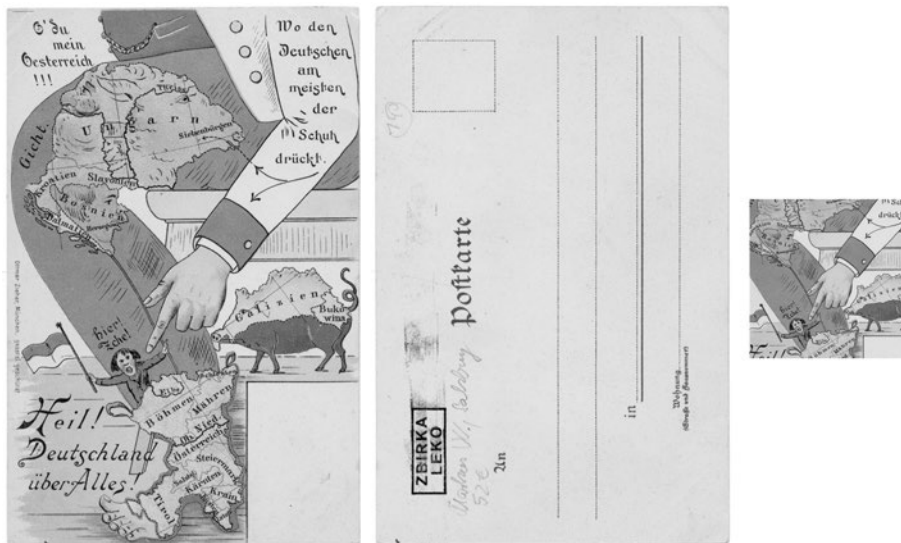
na temelju boje ili tonaliteta. Taj alat radi tako da omogućuje korisnicima da odaberu jednu boju ili ton u slici, a zatim će automatski izbrisati sve piksele koji su slični ili identični toj boji ili tonu.

75 *Crop Tool* u *Adobe Photoshopu* je alat kojim se koristi za obrezivanje slika. Taj alat omogućuje odabir određenog dijela slike i uklanjanje svih dijelova izvan tog odabira. Tako je moguće promijeniti kompoziciju slike, ukloniti nepotrebne dijelove ili fokusirati se na određeni element.

76 *Create panorama image* u programu *IrfanView* alat je koji omogućuje da se brzo i jednostavno stvori panoramska slika spajanjem više fotografija ili da spoji jednu ili više fotografija u jednu sliku.

77 *Resize/Resample* u *IrfanView* programu alat je koji služi za promjenu veličine slike, odnosno za smanjenje ili povećanje dimenzija slike. *Resampling* se odnosi na proces mijenjanja broja piksela u slici.

datoteke snimljene su u JPG formatu, a imenu datoteke dodan je sufiks **_thumb** koji slijedi nakon imena datoteke, a prije troslovnog datotečnog nastavka koji određuje vrstu datoteke, a sve to kako bi ih bilo jednostavnije razlikovati od izvedenih slikovnih datoteka.

Slika 12. Usporedba izvedene slikovne datoteke i identifikacijske sličice

Izrada prezentacije zbirke na mreži

Mrežna stranica Državnog arhiva u Dubrovniku u potpunosti je izrađena uz pomoć besplatne platforme *WordPress*⁷⁸. Za potrebe prezentacije Zbirke razglednica Marije i Krunoslava Leka, na domeni <https://www.dad.hr> kreirana je poddomena pod naslovom <https://zbirkaleko.dad.hr> kako bi se prezentacija Zbirke djelomično odvojila od mrežne stanice arhiva te nam se tako omogućilo da dizajn, uređenje i prikaz stranice zbirke izmijenimo u odnosu na mrežno mjesto Državnog arhiva u Dubrovniku.

Specifičnost platforme *WordPress* je to što omogućuje instalaciju dodataka⁷⁹ kojima možemo proširiti mogućnosti i funkcije osnovne platforme. Dodatke izrađuju programeri i tvrtke iz cijelog svijeta i u velikom katalogu⁸⁰ dodataka za *WordPress* mo-

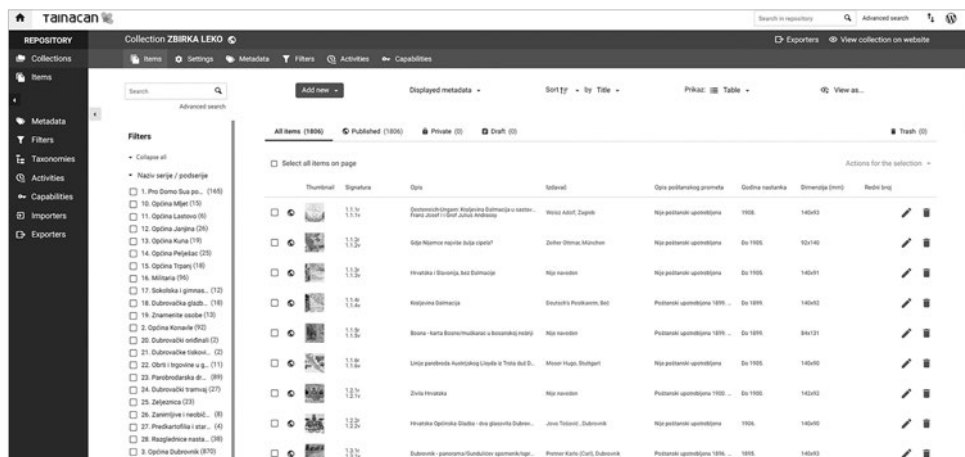
⁷⁸ *WordPress* je sustav za upravljanje sadržajem (poznat i kao CMS, *Content Management System*) za izradu mrežnih stranica.

⁷⁹ Engl. *plugin*.

⁸⁰ Vidi: „Plugins. Extend your WordPress experience! Browse 59770 free plugins”, *WordPress*, pristupljeno 30. 10. 2023. <https://wordpress.org/plugins/>.

guće je pronaći komercijalne, ali i nekomercijalne, tj. besplatne dodatke za *WordPress*. Za našu prezentaciju pristupili smo instalaciji *WordPress* dodatka *Tainacan*⁸¹. *Tainacan* je besplatan *WordPress* dodatak otvorenog koda,⁸² koji omogućuje stvaranje digitalnih repozitorija. Koristeći *Tainacan*, možemo stvoriti kolekcije digitalnih sadržaja, kao što su fotografije, videozapisi, dokumenti i audiodatoteke. Također omogućuje dodavanje metapodataka tim sadržajima kako bismo ih organizirali i učinili ih pristupačnijim korisnicima.

Dodatak *Tainacan* za *WordPress* služi različitim vrstama korisnika⁸³ koji žele organizirati, upravljati i prikazivati digitalne kolekcije na svojim mrežnim stranicama. Arhivi se mogu koristiti *Tainacanom* kako bi organizirali svoje arhivsko gradivo, poput digitaliziranih dokumenata, fotografija, audiozapisa i videozapisa te ih približili istraživačima i javnosti.

Slika 13. Upravljačka ploča dodatka *Tainacan*

- 81 Dodatak *Tainacan* razvija mreža istraživača i razvojnih programera koji ujedinjuju znanstvena znanja i implementaciju tehnoloških rješenja u kulturnim institucijama. Trenutačno, mreža okuplja istraživače sa Sveučilišta u Braziliji (UnB), Saveznog sveučilišta u Goiásu (UFG) i brazilskog Instituta za informacije u znanosti i tehnologiji (IBICT). Ime *Tainacan* aludira na brazilsku autohtonu legendu o bogu zvijezda, donoseći percepciju dimenzije prostora i njegove višestruke mogućnosti povezivanja. Dodatak *Tainacan* moguće je preuzeti na mrežnoj poveznici <https://tainacan.org/en/>.
- 82 Engl. *open source*, odnosi se na softver čiji je izvorni kod dostupan unutar licencije otvorenog koda svim korisnicima koji ga mogu mijenjati, prepravljati i poboljšavati njegov sadržaj. To znači da uz programe otvorenog koda dolazi i čitav izvorni kod u nekom programskom jeziku, što nije slučaj s plaćenim komercijalnim softverom.
- 83 *Tainacan* je namijenjen institucijama kao što su arhivi, galerije, muzeji, škole, sveučilišta, instituti, ali i pojedincima kao što su umjetnici i istraživači.

Kako bismo bolje razumjeli kako dodatak *Tainacan* funkcionira, bitno je navesti ključne pojmove kojim se koristi u tom dodatku. *Wordpress* dodatak *Tainacan* nije preveden na hrvatski jezik i korisničko je sučelje na engleskom jeziku, ali *Wordpress* platforma omogućuje da se pojedinačni izrazi kojima se koristi na mrežnoj stranici Zbirke mogu prevesti na hrvatski jezik kako bi se jezično uklopilo u sadržaj mrežnog mjesta. Stoga ćemo paralelno navoditi termine iz dodatka *Tainacan* na engleskom i na hrvatskom jeziku.

Zbirke (engl. *collections*) – skup predmeta koje povezuje zajednički set metapodataka. U našem slučaju kreirana je jedna zbirka koja je nazvana „Zbirka Leko”.

Predmeti (engl. *items*) – osnovna jedinica sadržaja u *Tainacanu*. Može biti u obliku datoteke, linka ili teksta, a sadržajno to može biti slika, zvučna datoteka, videodatoteka, tekstualna datoteka. U našem slučaju to su bile digitalizirane razglednice u JPG formatu.

Metapodatci (engl. *metadata*) – metapodatci u *Tainacanu* strukturirane su informacije koje opisuju različite aspekte i karakteristike predmeta unutar zbirke. Ti metapodatci mogu uključivati različite atribute i informacije o predmetima. U našem slučaju kreiran je skup metapodataka koji opisuju pojedinačnu razglednicu:

- signatura
- naziv serije ili podserije
- opis
- izdavač/nakladnik
- opis poštanskog prometa
- godina nastanka
- dimenzija.

Taksonomije (engl. *taxonomies*) – taksonomije u *Tainacanu* moćan su alat za organizaciju i klasifikaciju metapodataka ili predmeta unutar zbirke. To je korisno za strukturiranje i uređivanje sadržaja kako bi se olakšalo pretraživanje, navigacija i razumijevanje zbirke. U našem slučaju, u taksonomiji su kreirana dva pojma koja su razglednice prikazivali grupirane po zajedničkim vrijednostima metapodataka za serije/podserije i po vrijednostima metapodataka za izdavača. Tako prikazana vrijednost navedenih metapodataka dodijeljena pojedinoj razglednici postaje mrežna poveznica. Jednostavnim klikom na tu poveznicu dobivamo na ekranu sve razglednice koje imaju istovjetnu vrijednost tog metapodatka.

Odabir i kreiranje skupa metapodataka i taksonomija u *Tainacanu* za Zbirku rezultat je zajedničkog rada informatičke službe i arhivista.⁸⁴ Bez uske suradnje tih dvaju odjela ne bi bilo moguće na zadovoljavajući način osmisлити mrežnu prezentaciju Zbirke, a ključ za uspješnu komunikaciju u ovom slučaju bilo je i to da je

84 Tim za obradu gradiva uključivao je tri arhivista, tri arhivska tehničara i jednog informatičara.

informatička služba ranije tijekom ovog projekta upoznata s osnovama arhivističke obrade, što je rezultiralo mogućnošću da se arhivisti i arhivski tehničari jednostavnije i efikasnije integriraju u rad na samoj mrežnoj prezentaciji. Pritom se vrlo bitnom pokazala i činjenica da dodatak *Tainacan* omogućuje kreiranje korisnika i korisničkih uloga. Tako je kreiran jedan korisnik s ulogom *Tainacan* administratora te šest korisnika s ulogom *Tainacan* urednika. *Tainacan* administrator može kreirati nove i brisati postojeće zbirke, a također i kreirati ili brisati predmete u zbirci te definirati skup metapodataka. Uloga *Tainacan* urednika omogućuje unošenje vrijednosti metapodataka, ali ne i kreiranje ili brisanje zbirke ili pojedinačnih predmeta u zbirci. Spomenutim korisničkim ulogama nastojalo se spriječiti eventualno slučajno brisanje predmeta, skupova metapodataka i taksonomija ili same zbirke.

Još jedan od važnih svojstava dodatka *Tainacan* jesu tzv. skupne radnje.⁸⁵ Uz pomoć jednog takvog alata koji se naziva skupno stvaranje predmeta⁸⁶ bilo je moguće odjednom unijeti kompletan digitalizirani sadržaj u dodatak *Tainacan* te se nakon takva masovna unosa pristupilo unošenju vrijednosti za metapodatke i taksonomije za svaki pojedinačni predmet Zbirke. Unošenje vrijednosti za metapodatke i taksonomije također je rezultat rada cijelog tima, što je znatno ubrzalo kompletan proces izrade prezentacije na mreži.

Nakon unošenja vrijednosti metapodataka i taksonomija digitalizirana Zbirka bila je spremna za prezentaciju.

Slika14. Naslovna stranica mrežne prezentacije Zbirke

⁸⁵ Engl. *mass actions*.

⁸⁶ Engl. *bulk create items*.

Zaključak

Zbirka Marije i Krunoslava Leka važan je izvor informacija za istraživanje poštanske povijesti te izdavaštva i fotografije u Dubrovniku s kraja 19. i početka 20. stoljeća. Slikovni prikazi razglednica daju nam uvid u svakodnevni život, promjene u prostoru, prijevozna sredstva, način života, običaje, odijevanje te sami početak razvoja turizma u Dubrovniku. Tekstovi ispisani na razglednicama podsjećaju nas na neke već zaboravljene riječi dubrovačkoga govora i otkrivaju dinamične odnose pošiljatelja i primatelja. Prije konačne odluke gospođe Marije i gospodina Krunoslava da daruju svoju zbirku Državnomu arhivu u Dubrovniku, prethodilo je dopisivanje i razgovori, u kojima je Arhiv osim uvjeta čuvanja i obrade ponudio i kompletnu digitalizaciju zbirke te objavu na mrežnim stranicama. Upravo je digitalizacija bila jedan od razloga zašto je baš naša ustanova odabrana za donaciju te vrijedne zbirke. Arhivistička obrada i mrežna prezentacija Zbirke rezultat je zajedničkog rada arhivista, arhivskih tehničara i informatičke službe Državnog arhiva u Dubrovniku. Takav pristup radu posebno je ubrzao arhivističku obradu Zbirke i unos digitaliziranog sadržaja na mrežu te donio iskustvo koje će se zasigurno primjenjivati na sljedećim projektima Državnog arhiva u Dubrovniku.

IZVORI I LITERATURA

Arhivski izvori:

Državni arhiv u Dubrovniku (Hrvatska)

HR-DADU-992 Zbirka razglednica Marije i Krunoslava Leka (1895. – 1918.)

Službena glasila i tisak:

Crvena Hrvatska (Dubrovnik), 1911.

Literatura:

Belamarić, Joško; Benković, Vlaho; Čorak, Željka; Fisković, Cvito; Fisković, Igor; Foretić, Miljenko; Grujić, Nada; Leko, Krunoslav; Paljetak, Luko; Prijatelj, Krno. *Dubrovnik sa starih razglednica*. Pula: ISC d.o.o. – Dubrovnik: Dubrovački muzeji – Split: Glavno povjerenstvo državne uprave za zaštitu kulturne i prirodne baštine, 1996.

Bogavčić, Ivan i Iva Salopek Bogavčić. „Prve razglednice na prostoru Hrvatske”. *Peristil* 63 (2020), 121-138.

Bogavčić, Ivan. „Dalmatinske razglednice od njihova nastanka do kraja zlatnog doba”. *Zaboravljena Dalmacija na starim razglednicama*, ur. Igor Goleš, 19-63. Split-Zagreb; Artes Classicae d.o.o., 2014.

Curić, Sanja; Selmani, Nikša. „Kupanje i kupališta u Dubrovniku do početka Drugoga svjetskog rata”. *Vjesnik dalmatinskih arhiva* 2 (2021), 463-495.

Curić, Sanja; Selmani, Nikša. „Gradnja Domobranske vojarne u kontekstu nacionalnih i modernizacijskih procesa u Dubrovniku potkraj 19. stoljeća”. *Vjesnik dalmatinskih arhiva* 3 (2022), 482-511.

Delić Gozze, Vesna. „Cesare Damiani: mjera za portretnu fotografiju”, katalog izložbe. Dubrovnik: Dubrovački muzeji, 2004.

Delić Gozze, Vesna. „Od Jaroslawa do Jasenovca: Josip Berner i Dubrovnik”, katalog izložbe. Dubrovnik: Dubrovački muzeji, 2005.

„Digitalizacija”. U: *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža*, 2021. Pristupljeno 13. 9. 2023. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=68025>.

Dunatov, Ljerka. *Stare fotografije i razglednice iz fundusa Pomorskog muzeja u Dubrovniku*. Dubrovnik: Dubrovački muzeji, 2018.

„Epson Expression 12000XL Photo Scanner”. *Epson*. Pristupljeno 30. 10. 2023. <https://epson.com/For-Work/Scanners/Photo-and-Graphics/Epson-Expression-12000XL-Photo-Scanner/p/12000XL-PH>.

„Epson Perfection V850 Pro Photo Scanner”. *Epson*. Pristupljeno 30. 10. 2023. <https://epson.com/For-Work/Scanners/Photo-and-Graphics/Epson-Perfection-V850-Pro-Photo-Scanner/p/B11B224201>.

„FADGI guidelines”. *FADGI*. Pristupljeno 30. 10. 2023. <https://www digitizationguidelines.gov>.

Goleš, Igor; Babić, Ivo; Žigo, Bože V.; Fiamengo, Jakša; Bogavčić, Ivan. *Zaboravljena Dalmacija na starim razglednicama*. Split – Zagreb: Artes Classicae d.o.o., 2014.

Kapetanić, Niko; Lasić, Božo. *Dubrovački tramvaj 1910.-1970*. Dubrovnik: Društvo prijatelja dubrovačke starine, 2008.

Kapetanić, Niko. *Konavle na starim razglednicama 1898.-1944*. Cavtat: Općina Konavle, 2007.

Kapetanić, Niko. *Konavle na starim razglednicama 1898.-1944*. Lovorno: Niko Kapetanić, 2022.

Kapetanić, Niko. *Poštanski žigovi dubrovačkog područja 1763.-1918*. Dubrovnik: Društvo prijatelja dubrovačke starine, Matica hrvatska Konavle, 2006.

Kapetanić, Niko. *Za cara i domovinu. Konavle u prvom svjetskom ratu*. Gruda: Matica Hrvatska, 2014.

Kapetanić, Niko. *Župa na starim razglednicama 1898.-1944*. Srebreno: Općina Župa dubrovačka, 2008.

Knezović, Gorden. „Raste prosječna globalna brzina interneta”. *Mreža*. Pristupljeno 13. 9. 2023. <https://mreza.bug.hr/raste-prosjecna-globalna-brzina-interneta/>.

Leko, Krunoslav. *Umijeće sakupljanja razglednica*. Rijeka: Ex Libris, 2015.

Leko, Krunoslav. „Tipovi razglednica oko 1900. godine”. *Dubrovnik sa starih razglednica*, ur. Joško Belamarić, 278. Pula: ISC d.o.o. – Dubrovnik: Dubrovački muzeji – Split: Glavno povjerenstvo državne uprave za zaštitu kulturne i prirodne baštine, 1996.

Leko, Krunoslav. „Razglednice kao antikviteti biblioteka, arhivskih službi, zavičajnih muzeja i privatnih kolekcionara”. *Konavle na starim razglednicama 1898.-1944.*, ur. Ljubo Merčep, 10. Cavtat: Općina Konavle, 2007.

Leko, Krunoslav. „Nakladnici dubrovačkih razglednica u Austro-Ugarskoj monarhiji (od 189? godine do 28. listopada 1918. godine)”. *Hrvatski kolekcionar* II (1997), br. 10, 9-14.

„Litografija”. U: *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža*, 2021. Pristupljeno 13. 9. 2023. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=36825>.

Međunarodno arhivsko vijeće, *ISAD(G): Opća međunarodna norma za opis arhivskog gradiva*. 2. izd. Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2001.

Međunarodno arhivsko vijeće, *ISAAR(CPF): Međunarodna norma arhivističkoga normiranoga zapisa za pravne i fizičke osobe i obitelji*. Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2006.

„Plugins. Extend your WordPress experience! Browse 59770 free plugins”, *WordPress*. Pristupljeno 30. 10. 2023. <https://wordpress.org/plugins/>.

„Smjernice za digitalizaciju kulturne baštine”. *Ministarstvo kulture i medija*. Pristupljeno: 13. 9. 2023. <https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/izdvojena-lijevu/kulturne-djelatnosti-186/digitalizacija-kulturne-bastine-9828/smjernice-za-digitalizaciju-kulturne-bastine/15034>.

„Svjetlotisak”. U: *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža*, 2021. Pristupljeno 20. 10. 2023. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=59122>.

Collection of postcards belonging to Marija and Krunoslav Leko - archival processing and digitization

Summary

The collection of Marija and Krunoslav Leko provides one whole, in time and space, a representation of Dubrovnik and its surroundings from the beginning of the publication of postcards until 1918. It contains 1,795 postcards stored in seven albums. The distinguishing feature of a postcard is that it does not only contain a message that one person sends to another, but also a pictorial representation that allows people to get to know the world. By using printing techniques, which enable cheaper production, postcards became more accessible to ordinary people and as such a part of mass culture. The collectors' decision to exclusively collect postcards with the theme of the Dubrovnik area created a valuable collection that complements our comprehension of Dubrovnik publishing of the late 19th and early 20th century. The collectors donated their collection to the State Archives in Dubrovnik in 2021, on the condition that it be fully digitized and thereby become available to all citizens of Dubrovnik and other visitors to the website of the State Archives in Dubrovnik. The paper analyzes and describes the collection according to several criteria, and was created with the intention of presenting the structure, content and brief analysis of the collection prior to its arrival at the State Archives in Dubrovnik, as well as the structure of the collection after the archival processing and digitization. The paper presents the publishers in terms of their scope of work and the number of postcards in the collection, as well as the way in which the archival processing and digitization were organized.

Keywords: Dubrovnik, postcard, publisher, photographer, digitalization, collection Marija and Krunoslav Leko